

תפ"ח 44660/04/15 - מדינת ישראל נגד חאלד קוטינה

בית המשפט המחוזי בירושלים

תפ"ח 44660-04-15 מדינת ישראל נ' חאלד קוטינה (עציר)

לפני כב' השופטים: י' נועם - סגן נשיא, ר' פרידמן-פלדמן ומ' בר-עם

מדינת ישראל באמצעות פרקליטות מחוז ירושלים	<u>המאשימה</u>
חאלד קוטינה (עציר) ע"י ב"כ עו"ד נאיל זחאלקה ועו"ד פתחי פרהוד	נגד <u>הנאשם</u>

גזר-דין

סגן הנשיא י' נועם:

ההרשעה

1. בהכרעת-דין מיום 13.4.16 הורשע הנאשם, לאחר שמיעת ראיות, בעבירת רצח - לפי סעיף 300(א)(2) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן - חוק העונשין או החוק), ובעבירת ניסיון לרצח - לפי סעיף 305(1) לחוק. העבירות בוצעו על-ידי הנאשם בפיגוע טרור, על-רקע אידיאולוגי-לאומני, ביום 15.4.15, ערב יום השואה והגבורה. מדובר בפיגוע דריסה בשדרות בר-לב בירושלים (כביש 1), אשר כוון כלפי שני עוברי אורח תמימים, רק בשל היותם יהודים - המנוח שלום יוחאי שרקי ז"ל (להלן - המנוח), אשר מחמת הפגיעה האנושה נפטר זמן קצר לאחר הדריסה; וחברתו ש' (להלן גם - הנפגעת), שהוסבו לה חבלות קשות וחמורות, אשר חייבו אשפוז בבית-חולים ושיקום רפואי ופיזי ממושך.

2. להלן תמצית העובדות שיוחסו לנאשם בכתב-האישום, ואשר עומדות ביסוד הכרעת-הדין המרשיעה.

הנאשם, תושב שכונת שיח ג'ראח בירושלים, העתיק בתקופה הרלבנטית לאישום את מקום מגוריו לכפר ענאתא, בעקבות נישואיו בחודש נובמבר 2014 לאישה שאינה תושבת ישראל. ביום 15.4.15 בשעות הערב, התארח הוריו ואחיו של הנאשם בביתו של הנאשם בענאתא. בסמוך לשעה 21:20 יצא הנאשם מביתו במכוניתו, יחד עם הוריו ואחיו, כדי להסיעם לביתם בירושלים. בדרכם לירושלים התעכבו הנאשם ובני משפחתו במחסום ענאתא, והגיעו לבית ההורים בשכונת שיח ג'ראח בסמוך לשעה 23:00. לאחר שהוריו יצאו מהרכב והלכו לביתם, החל הנאשם לחשוב

עמוד 1

ולהרהר על ביצוע פיגוע טרור רצחני נגד יהודים; ובהמשך - לאחר שהתרחק בנסיעה מבית הוריו, עצר את רכבו בצד הדרך, והתלבט האם לבצע את הפיגוע. התלבטותו של הנאשם נבעה מההבנה, כי אם יבצע פיגוע - הדבר "יהרוס את חייו" (כלשונו). כעבור מספר דקות גמלה בלבו של הנאשם ההחלטה לדרוס יהודים למוות באמצעות רכבו, והוא החל להוציא אל הפועל את תכניתו הרצחנית.

הנאשם החל בנסיעה בשדרות בר-לב בירושלים מכיוון דרום לצפון, כאשר הוא מנסה לאתר הולכי רגל יהודים, לשם ביצוע פיגוע הדריסה. בהתקרבו לצומת הרחובות שדרות בר-לב ושדרות אשכול, הבחין הנאשם במנוח ובנפגעת, כשהם צועדים על המדרכה הימנית מכיוון דרום לצפון ומתקרבים לתחנת האוטובוס שבמקום. בעת שעצר הנאשם את רכבו ברמזור שבצומת בשל מופע של אור אדום ברמזור, והבחין בשניים שנראו לו יהודים, גמר אומר לבצע פיגוע דריסה ולקטול את חייהם של השניים. כאשר התחלף האור ברמזור לירוק, האיץ הנאשם את רכבו, אשר היה בנתיב השני מימין; צפר צפירה ארוכה, כדי להזהיר את הנהגים האחרים בכביש ולהימנע מתאונה שתסכל את מטרתו; ובשלב זה, בעת שהמשיך להאיץ את רכבו, הסיט את ההגה באופן חד ימינה, ודרס בעוצמה רבה את המנוח ואת הנפגעת, אשר כתוצאה מעוצמת הפגיעה בהם - הועפו באוויר והוטחו אל הקרקע. כתוצאה ממעשיו האמורים של הנאשם, נפגע המנוח באורח אנוש, וכשש שעות לאחר מכן נפטר מפצעיו בבית-החולים. הנפגעת, ש', איבדה את ההכרה ואושפזה במצב קשה במחלקה לטיפול נמרץ, כשהיא מורדמת ומונשמת, וכן נגרמו לה שברים מרובים בגופה.

3. בהכרעת-הדין נקבע, כי פיגוע הדריסה היה מעשה מכוון ומתוכנן, למן הרגע שבו הוריד הנאשם את הוריו בביתם בירושלים. כפי שצוין בהכרעת-הדין, מהתשתית הראייתית הוכח, באופן ודאי וחד-משמעי, כי התאונה הייתה מכוונת, ולא נגרמה מחמת כשל מכני ברכב שגרם לסטייתו הפתאומית מנתיב נסיעתו - טענה שהועלתה על-ידי ההגנה בשלבים המוקדמים של המשפט. המסקנה בדבר ביצוע הדריסה כמעשה מכוון, נלמדה, כאמור בהכרעת-הדין, הן מסרט מצלמת האבטחה בצומת, שבו נראה הרכב סוטה ממסלול נסיעתו לעבר המנוח והנפגעת; הן מהממצאים בזירה וברכב, ובכללם - היעדר סימני בלימה; הן מעדויותיהם של בוחני התנועה ושל המכונאי שבדק את הרכב, לפיהן הפגיעות ברכב (ובכללם - שבירת "מסרק ההגה" ושבירת דוושת הגז) נגרמו כתוצאה מהתאונה, ולא היו הגורמים לה; והן, ובעיקר, מאמרותיו של הנאשם בחקירת השב"כ ובחקירת המשטרה, שבהן מסר תיאור מפורט על תכנון פיגוע הדריסה והוצאתו אל הפועל.

4. בהכרעת-הדין פורטו בהרחבה אמרותיו של הנאשם בחקירה, בדבר ביצוע הפיגוע כמעשה מתוכנן ומכוון. בעניין זה מסר הנאשם הודעות מפורטות הן לחוקר השב"כ "חזי" והן לחוקר המשטרה אריסן, כאשר האמרה האחרונה אף הונצחה בתיעוד חזותי. כפי שנקבע בהכרעת-הדין, מעדויותיהם של חוקר המשטרה וחוקר השב"כ, כמו-גם מהחקירה המוקלטת, ניכר כי הנאשם מסר דבריו באווירה נינוחה, כאשר הוא משתף את חוקריו במלוא הפרטים הנוגעים לתכנון מעשה הדריסה ולהוצאתו אל הפועל. עדותו של הנאשם בבית-המשפט, לפיה נסיבות האירוע, מהרגע שהוריד את הוריו ליד ביתם ועד לאחר התאונה "נמחקו" מזיכרונו, לא הייתה אמינה כלל ועיקר; ונקבע בעניין זה כי מדובר בטענת סרק כוזבת, מתוך מטרה להתחמק מאחריות למעשים. כך גם נדחתה בהכרעת-הדין כבלתי אמינה עדותו של הנאשם, לפיה בחקירותיו בשב"כ ובמשטרה בדה מלבו גרסה מפלילה כוזבת, מחמת בדידותו ורצונו לרצות את החוקרים; ובפרט כאשר הוא שב וטען כי אינו זוכר מה אמר לחוקרים ומה מדבריו היה שקר או אמת. עוד נקבע בהכרעת-הדין, בהקשר זה, כי בחקירתו בשב"כ ובמשטרה, ניסה הנאשם "להקל" על מצבו, בטענות חלופיות שונות, כמו הטענה לפיה לא צפה את מותם של מי מהנפגעים, וכי כוונתו הייתה רק לפצוע אותם. על-רקע מכלול התשתית הראייתית שהובאה בהכרעת-הדין,

נקבע כי מעשה הדריסה היה מתוכנן ומכוון, וכי השתכללו בעניינו של הנאשם כל יסודותיהן של עבירות הרצח וניסיון הרצח, שבהן הורשע.

טענת ההגנה בדבר אחריות מופחתת של הנאשם

תמצית טענת ההגנה

5. סעיף 300א לחוק העונשין, מקנה לבית-המשפט שיקול דעת לסטות מהעונש המנדטורי של מאסר עולם, שנקצב בצד עבירת הרצח, ולהשית על מי שהורשע בביצוע עבירת רצח עונש מופחת. בפרשת גזר-הדין ביקשה ההגנה לבסס, באמצעות חוות-דעת של המומחה מטעמה, ד"ר ראסם כנאענה, את המסקנה לפיה חלה על הנאשם אחריות מופחתת, בהתאם לסעיף 300א לחוק העונשין; וכי מטעם זה אין לגזור עליו מאסר עולם. מנגד, טענה המאשימה, כי בעניינו של הנאשם לא חלים התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק, זאת בהסתמכה על חוות-דעתו של המומחה מטעמה, ד"ר טל ויצמן, אשר בדק את הנאשם בבית-חולים פסיכיאטרי יומיים לאחר הפיגוע.

אפנה תחילה לסקירת הרקע המשפטי בסוגיית האחריות המופחתת; בהמשך, אסקור את הרקע הפסיכיאטרי אודות הנאשם ואת חוות הדעת הנוגדות בעניינו של הנאשם; ולבסוף - תוכרע המחלוקת בשאלה, האם הרים הנאשם את הנטל להוכחת טענתו, לפיה התקיימו לגביו התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק, בעניין הענישה המופחתת בעבירת רצח. לאחר מכן, יורחב הדין בשאלת העונש, ובסוגיית הצטברות עונשי המאסר בגין שתי העבירות.

סוגיית האחריות המופחתת - רקע משפטי

6. סעיף 300 לחוק העונשין קובע את עונשו של הרוצח - "מאסר עולם ועונש זה בלבד". ואולם, כאשר מדובר בעבירת רצח, מוסמך בית-המשפט, בהתאם לסעיף 300א לחוק, להטיל על המורשע בעבירת רצח עונש קל יותר, ככל שהתקיימו התנאים הקבועים בסעיף זה. סעיף 300א(א) לחוק קובע כדלקמן:

- "על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה עבירה באחד מאלה:
- (א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34ח -
- (1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו;
- או
- (2) להימנע מעשיית המעשה".

סעיף 34ח לחוק, המחיל את הסייג לאחריות פלילית מחמת "אי שפיות הדעת", אשר מוזכר בסעיף 300א לחוק, מורה כדלהלן:

"לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם, בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי, היה חסר יכולת של ממש -

- (1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או
(2) להימנע מעשיית המעשה".

7. סעיף 300א לחוק מקנה, אפוא, לבית-המשפט שיקול דעת לסטות מהעונש המנדטורי של מאסר עולם, שנקצב בצד עבירת הרצח, ולהשית על מי שהורשע בביצוע עבירת רצח עונש מופחת; זאת כאשר "תחושת הצדק מחייבת שלא לגזור מאסר עולם על הרוצח אף שהוא רוצח" (ע"פ 3243/95 צאלח נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(1) 769, 789 (1998); וכן ראו: ע"פ 1508/14 רוזינקין חבני נ' מדינת ישראל (24.8.15)). הסעיף נועד להעניק לבית-המשפט סמכות לחרוג מעונש החובה לעבירת הרצח "באותם מקרי גבול שבהם מצוי הנאשם על סף העמידה בתנאי סעיף 34ח לחוק, אך בשל עוצמתם הפחותה של תסמיני ליקוויו, הוא אינו חוצה אותו" (ע"פ 6344/12 רוטיסלב בוגוסלבסקי נ' מדינת ישראל (12.7.16) בפסקה 50; וע"פ 5266/05 זלנצקי נ' מדינת ישראל (22.2.07), בפסקה 59)). במילים אחרות, כלשון הפסיקה: סעיף 300א לחוק יחול על אלו "שמצבם הנפשי מוציאם, לכאורה, מקהל השפויים בדעתם אך אינו מכניסם לקהל הבלתי שפויים" (ע"פ 5951/98 מליסה נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(5) 49, 58 (2000) בעמ' 67).

8. הלכה היא, כי הנטל להוכחת התקיימות התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק רובץ על שכמו של הנאשם המורשע בעבירת רצח, זאת ברמה של מאזן הסתברויות, ואין די בכך שיעורר ספק סביר בנוגע לקיומם (ע"פ 6504/10 פרחאן נ' מדינת ישראל (2.10.13); וע"פ 8287/05 בחטרה נ' מדינת ישראל (11.8.11) בפסקאות 13-14). על הנאשם, המבקש להחיל לגביו את האחריות המופחתת לפי סעיף 300א לחוק, להוכיח קיומם של שלושה יסודות: הראשון - כי הוא לוקה בהפרעה נפשית חמורה, זאת במובחן ממחלת נפש כנדרש בסעיף 34ח לחוק; השני - כי יכולתו להימנע מביצוע הרצח הוגבלה במידה ניכרת; והשלישי - קיומו של קשר סיבתי בין ההפרעה הנפשית לבין ההגבלה הניכרת ביכולת להימנע מהרצח.

9. בכל הנוגע להפרעה הנפשית, נפסק כי "ככלל, לא תחשב הפרעת אישיות כ"הפרעה נפשית חמורה", אשר תצדיק כניסה לגדרו של סעיף 300א(א) לחוק"; כי "ברגיל נדרשת הפרעה שיש בה מרכיב פסיכוטי או קרבה למצב פסיכוטי, לרבות פגיעה בולטת בתפקוד"; וכי החשיבות אינה בסיווג ההפרעה, אלא בשאלה "עד כמה המחלה או ההפרעה פוגעת ומשפיעה על האדם קוגניטיבית ורצונית" (ע"פ 6344/12 בעניין בוגוסלבסקי, לעיל). בהקשר זה הודגש בפסיקה, כי ההפרעה הנפשית החמורה שאליה מתייחס סעיף 300א(א), דורשת קיומו של מצב רפואי-פסיכיאטרי, "החסר אך במעט" מפגיעתה של מחלת נפש המקימה פטור מאחריות פלילית לפי סעיף 34ח לחוק העונשין (ע"פ 3617/13 טייטל נ' מדינת ישראל (28.6.16) בפסקה 64; וע"פ 5417/07 בונר נ' מדינת ישראל (30.5.13)).

יוער, בכל הנוגע לקביעות רפואיות-פסיכיאטריות, כי המומחים ובתי-המשפט מסתמכים, בין-השאר, על נייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל, אשר נועד להנחות מומחים בכתיבת חוות-דעת בנוגע לענישה המופחתת (ע"פ 3617/13 בעניין טייטל, לעיל, בפסקה 64). לעמדתו של איגוד הפסיכיאטריה בישראל (כפי שצוטטו הדברים בעניין טייטל, לעיל) - "הפרעה נפשית חמורה" היא הפרעה המתבטאת "לאורך שנים", ו-"בהתקיים התנאים הבאים: טיפול פסיכיאטרי מתמשך, נטילת תרופות...; אשפוזים פסיכיאטריים; הפרעה משמעותית בתפקודים

מקצועיים/חברתיים/משפחתיים; כישלונות בביצוע מטלות חשובות (כגון: לימודים, שירות צבאי וכו'). לדעת הוועדה אין הפרעה נפשית חמורה/קשה יכולה לבוא לביטוי בפעם הראשונה (דנובו) רק בהקשר לרצח" (יובל מלמד, יעקב מרגולין, שמואל פאניג, רוברטו מסטר, אוברי זאבו ואבי בליך "עונש מופחת בעבירת רצח, נייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל: הערות והארות" רפואה ומשפט 39, 165, 167 (2008)).

באשר לעוצמת ההגבלה עקב הליקוי הנפשי, נדרש, כאמור, כי הליקוי הנפשי יגביל את הנאשם "במידה ניכרת". על-פי הפסיקה, הביטוי "במידה ניכרת" - "משקף שוני כמותי, ולא איכותי, ממידת ההגבלה הנדרשת לצורך תחולת סייג אי-שפיות הדעת" (ע"פ 3617/13 בעניין טייטל, לעיל, בפסקה 62); והוא כ"מרחק פסע בלבד מחוסר יכולת של ממש" (ע"פ 10669/05 מטטוב נ' היועץ המשפטי לממשלה (7.2.08), בפסקה 14 לפסק-דינו של כב' השופט ע' פוגלמן; וע"פ 5417/07 בונר, לעיל, בפסקאות 24-25).

10. גם כאשר התקיימו כל התנאים שבסעיף 300 לחוק, לבית-המשפט נתון שיקול הדעת האם להפחית מן העונש, ומה שיעור העונש המופחת. ההכרעה בנדון נעשית לנוכח נסיבותיו של כל מקרה ומקרה, ועל-פי רוב בית-המשפט לא יסטה מעונש החובה, אלא רק באותם מקרים שבהם "תחושת הצדק מחייבת שלא לגזור מאסר עולם על הרוצח אף שהוא רוצח" (ע"פ 3243/95 צאלח, לעיל, 789 (1998); וכן ראו: ע"פ 1019/13 פאיס נ' מדינת ישראל (6.7.15) בפסקה 16; וע"פ 6344/12 בעניין בגוסלביסקי, לעיל, בפסקה 51).

תולדות מחלתו של הנאשם

11. הנאשם הנו יליד 1978 וכיום בן 39. הוא הבן השלישי למשפחה המונה זוג הורים וששה ילדים. הוריו התגרשו לפני כ-16 שנים. אחיו הבכור אובחן כלוקה בסכיזופרניה והיה נתון באשפוזים מעת לעת. אחותו הצעירה אובחנה כסובלת מדיכאון. הוריו התגרשו בעת לימודיו בתיכון, והוא גדל במצוקה חברתית, בין-השאר, על-רקע סכסוכים בין הוריו. הוא סיים 12 שנות לימוד, המשיך ללמוד במכללה לימודי הנדסאות בניין, אך לא השלים את לימודיו לקבלת התואר. לאחר מכן החל לעבוד כמודד מקרקעין במשך כשנתיים, מבלי שהשלים את חובות לימודיו, ובהמשך - עסק בעבודות מזדמנות. בשנה שקדמה לאירוע התחתן הנאשם, עזב את בית הוריו ושכר דירה שבה התגורר עם רעייתו. באותה תקופה למד שיעורי דת במסגד, ואף שימש כנהג הסעות. ביום האירוע עבד כנהג הסעות, הסיע את הוריו מירושלים לאירוח בביתו בענאתא ולאחר מכן הסיעם חזרה לירושלים. כאמור, על-פי ממצאי הכרעת הדין, במהלך הנסיעה חזרה לביתו גמלה בלבו ההחלטה לבצע פיגוע דריסה והוא הוציא אל הפועל את תכניתו הרצחנית.

12. להלן סקירת תולדות מחלתו של הנאשם, כעולה מחוות דעתו של המומחה מטעם המאשימה, ד"ר טל ויצמן, ומהתיעוד הרפואי בעניינו של הנאשם. חוות-דעתו של ד"ר ויצמן נסמכה על בדיקתו את הנאשם בבית-החולים הפסיכיאטרי "איתנים", יומיים לאחר הפיגוע, ביום 17.4.15, וכן על תיעוד רפואי נוסף אודות הנאשם: מכתב סיכום טיפול מאת של ד"ר מוסטפא מוג'אהד מיום 21.4.15; סיכום מחלה ואשפוז מבית-החולים הדסה מיום 21.3.13 ועד ליום 1.4.13; מסמכי התיק הרפואי מאשפוזו של הנאשם בבית-החולים כפר שאול מיום 1.4.13 ועד ליום 13.5.13; תיעוד שתי בדיקות פסיכיאטריות שערך ד"ר שוורצמן במרכז הקהילתי לבריאות הנפש במזרח ירושלים ביום 10.11.13 וביום 28.11.13; מכתב ממרפאה במרכז הקהילתי במזרח ירושלים מיום 10.11.13; תעודת חדר מיון מבית החולים "איתנים", שנערכה על-ידי רופא מתמחה, ביום 16.4.15; ותעודת חדר מיון מבית החולים "איתנים", שנערכה על-ידי

13. כפי שעולה מהמסמכים הרפואיים האמורים, הנאשם פנה לראשונה לקבלת טיפול פסיכיאטרי בשנת 2005 בעת שהיה כבן 27, שעה שהחל לסבול מכאבי ראש חזקים וסימנים של דיכאון. הוא פנה בשנה זו לד"ר מוסטפא מוג'אהד, אשר באחד מהמסמכים ציין, כי הנאשם סובל מאפיזודות דיכאוניות, מהפרעת אישיות ולוקה בהפרעה סכיזואפקטיבית. במהלך השנים טופל הנאשם בתרופות נוגדות דיכאון וחרדה, וכדבריו של ד"ר ויצמן, ככל הנראה קיבל אף תרופה נוגדת פסיכוזא מזור שני (ריסטרודל) במינון לא ידוע ושלא לאורך זמן. הוא החל לעבוד בעבודות מזדמנות לתקופות קצרות. בתקופה מסוימת נסע לירדן והחל ללמוד שם לימודי דת. לאחר שנה וחצי חזר לארץ והתגורר בבית הוריו. בשנת 2011, בעת שהיה כבן 33, בעת מריבה עם הוריו, בלע הנאשם כדורים כניסיון התאבדות. הוא נלקח לאשפוז לבית-חולים כללי, ואושפז במחלקה לטיפול נמרץ. לאחר שחרורו, המשיך לקבל טיפול פסיכיאטרי אצל ד"ר מוג'אהד במרפאה פרטית. בחודש מארס 2013 ביצע הנאשם ניסיון אובדני שני, בתקופה שבה חש חוסר תקווה בעניין אפשרותו לעבוד ולהתחתן. הניסיון האובדני נעשה באמצעות בליעת כדורים נוגדי דיכאון (אמיטריפטילין) יחד עם כדורי הרגעה (קלונקס) וכדור מייצב מצב רוח (קרמזפין). בבדיקת רעלים בדם נמצאו רמות גבוהות של בנזודיאזפינים ושל אמפטמינים, וכן רמה גבוהה של קרבמזפין. כאשר התעורר, נבדק הנאשם על-ידי פסיכיאטר, אשר העלה ספק לגבי קיומה של חשיבה דלזיונאלית; ואולם, הפסיכיאטר סייג את העניין, מאחר שהנבדק היה תחת השפעת תרופות סדטיביות ונוגדות כאב, חזקות. בהמשך, הועבר הנאשם לאשפוז בבית-החולים "כפר שאול", עקב הניסיון האובדני החמור, ומדובר באשפוז ראשון ויחיד בבית-חולים פסיכיאטרי. תחילה אושפז הנאשם במחלקה סגורה; ואולם, כבר לאחר יומיים וחצי הועבר, לבקשתו, למחלקה פתוחה, זאת לאחר שלא נמצאו סימנים למצב פסיכוטי, והוא שלל בתוקף מחשבות אובדניות. ביום הקבלה, נרשם על-ידי הרופא המקבל בחדר המיון בבית-החולים "כפר שאול": "שולל מחשבות שווא של יחס רדיפה או גדלות, למרות שמסר לפני הניסיון האובדני שהיו לו מחשבות יחס ורדיפה...". עוד צוין בבדיקה, כי "לא היו הפרעות בתפיסה". מתוך מחשבה שטופל בשל הפרעה בי-פולארית, ועל-רקע בדיקתו בחדר מיון בבית-החולים "כפר שאול", נקבעה בקבלתו אבחנה מبدלת של הפרעה סכיזואפקטיבית והפרעת אישיות לא מסווגת. למחרת הגעתו לאשפוז דיווח הנאשם לרופא המטפל, כי ניסה להתאבד, בשל הרגשתו שבקורס לימודי דת אנשים מסתכלים ומדברים אליו, קרי - מחשבות יחס. הרופא דיווח, כי הנאשם "לא מגלה תכנים אפקטיביים מג'וריים. שנתיים סובל מבדידות. אין לו חברים". עוד באותו יום, 2.4.13, הגיש הנאשם בקשה בכתב לשחרור ולמעבר למחלקה פתוחה, והדבר נתאפשר לו כבר ביום 4.4.13. מעין ברישומי בית-החולים "כפר-שאול", מאז העברתו של הנאשם למחלקה הפתוחה יומיים וחצי ממועד קבלתו לאשפוז, עולה כי כל דו"חות הביקורים הרפואיים, דו"חות צוות הסיעוד והמפגשים הפסיכולוגיים, מתארים התנהגות מאורגנת ורגועה, מצב רוח יציב ושיתוף פעולה. הנאשם קיבל טיפול קוגניטיבי, בנוסף לטיפול תרופתי, ויצא לחופשות בסוף השבוע לביתו. עוד צוין, במסמכי בית-החולים, כי במהלך האשפוז, בתקופת החופשות, לא נטל הנאשם את כל הטיפול התרופתי, ואף לא הגיע לקבלת תרופות לאחר שהפך "לחולה יום". בצד זאת תואר שיפור במצבו הנפשי של הנאשם לאורך כל התקופה, על-ידי הצוות הרב-מקצועי במחלקה. כפי שהדגיש ד"ר ויצמן בסקירת תולדות מחלתו של הנאשם, מהתיעוד המפורט של מהלך האשפוז בבית-החולים "כפר שאול" ניתן ללמוד - כי הנאשם שהה רק יומיים וחצי במחלקה סגורה; כי בבדיקתו על-ידי הרופא המטפל נשלל מצב פסיכוטי או סיכון אובדני; כי במהלך האשפוז יצא הנאשם לתשע חופשות בביתו; וכי בהמשך הגיע הנאשם גם לטיפול מרפאתי, כאשר הפך "לחולה יום". בכל התקופה לא היה תיעוד למחשבות שווא או פגיעה בבוחן המציאות, כמו-גם תיעוד בדבר מחשבות אובדניות. עם שחרורו מהטיפול, כאשר הופנה הנאשם למוסד לביטוח לאומי, נתבקשה הכרה בנכות לצורך קבלת קצבת נכות, ועדיין נותרה האבחנה המבדלת בין הפרעה סכיזואפקטיבית לבין הפרעת אישיות בלתי מסווגת. עם תום הטיפול במסגרת בית-החולים, הופנה הנאשם להמשך טיפול במרפאה לבריאות הנפש במזרח ירושלים. במכתב של רופא פסיכיאטר מהתחנה לבריאות הנפש,

צוינו אפיזודות דיכאוניות, מצבים מאניפורמיים פסיכויים והתנהגות חסרת שיפוט, כאשר להערכת ד"ר ויצמן הדברים נסמכו על מכתב השחרור מבית-החולים "כפר שאול". בנוסף צוין במכתב ההפניה, כי הנאשם הגיע רק פעם אחת לפגישת מעקב בבית-החולים, הפסיק את הטיפול התרופתי על דעת עצמו והחליט להמשיך טיפול אצל ד"ר מוג'אהד במרפאה הפרטית, כאשר לא היה במעקב החל מיום 13.6.13. כפי שצוין ד"ר ויצמן, בסקירת תולדות המחלה, מופיעים רישומים בדבר שתי בדיקות קבלה למרפאת בריאות הנפש במזרח ירושלים, אשר התבצעו ביום 10.11.13 וביום 28.11.13 על-ידי ד"ר שוורצמן. בעיקר ממצאי הבדיקות צוין, כי "הנבדק אינו במצב פסיכוי, אין לו מחשבות אובדניות, הוא ממשיך לעבוד בבר במכון כושר, הפסיק את הטיפול התרופתי, ולוקח על דעת עצמו רק מדי פעם". מסקנת הפסיכיאטר המטפל הייתה, כי הנאשם אינו מעוניין בטיפול; וכי ייתכן שהלה פנה לקבלת טיפול כדי לקבל רווח משני. בצד זאת צוין, כי יש מקום להפסיק את הטיפול בסרוקוול ולהתחיל בתכשיר רפואי אחר. בנוסף, עלתה אבחנה מבדלת של malingering.

14. בנוסף התייחס ד"ר ויצמן בחוות-דעתו לבדיקה שנערכה לנאשם בחדר המיון של בית החולים "איתנים", פעמיים, בסמוך לאחר הפיגוע הנדון, זאת בעקבות צו שיפוטי להסתכלות פסיכיאטרית. בבדיקתו הראשונה מיום 16.4.15, קרי - למחרת הפיגוע, נבדק הנאשם על-ידי ד"ר חאתם סיאג' - רופא מתמחה (טרום שלב א'), ובבדיקה זו עדכן ד"ר סיאג' את ד"ר ויצמן, כרופא כונן, על מצבו של הנאשם. הבדיקה של הרופא המתמחה, שכאמור אינו מומחה, לא הייתה בדיקה אבחנתית. הואיל ונדרשה בדיקה על-פי צו שיפוטי, שרק מומחה בפסיכיאטריה מוסמך לבצע, החליט ד"ר ויצמן להגיע לבית-החולים לשם ביצוע בדיקה מקיפה יותר ומתן תשובות לבית-המשפט. על-רקע זה נבדק הנאשם בשנית, למחרת, ביום 17.4.15, בבדיקה משותפת של צוות רפואי. בבדיקה, שנערכה על-ידי פאנל רופאים פסיכיאטרים מומחים, נכחו חמישה רופאים ובכללם ד"ר ויצמן. במהלך הבדיקה מסר הנאשם לרופאים כי ביצע תאונת-דרכים, וייחס זאת למחשבה לפיה אדם שמנהל נגדו משפט, רצה להרגו, ושלח אנשים, ובניהם נהג האוטובוס, להרוג אותו. על-כן, סובב את הרכב לכיוון המדרכה ופגע באנשים. בבדיקה הוסיף וטען הנאשם, כי הוא שומע קולות של מלאכים, בעת שהוא נמצא במסגד, אך הקולות מעודדים אותו להתפלל ואין מדובר בקולות פוקדים. במהלך הבדיקה לא נראה הנאשם הלוצינטורי, שיפוטו היה תקין והייתה לו תובנה למצבו. יוער, בעניין התנהגותו של הנאשם ביום 16.4.15 בעת הבדיקה בבית-החולים "איתנים", כי על-פי ממצאי הכרעת-הדין, אמר הנאשם לחוקריו בחקירות המשטרה והשב"כ - כי בעת הבדיקה הפסיכיאטרית בבית-החולים, עשה "הצגה" והציג עצמו "משוגע". עוד יצוין, כי הגרסה שהעלה הנאשם באוזני הרופאים המומחים בבדיקה מיום 16.4.15, כי ביצע תאונת דרכים כתוצאה ממחשבת שווא, ניגפת בהודעותיו המפורטות בחקירה, לפיהן פיגוע הדריסה היה מכאון ומתוכנן.

15. עיקר המחלוקת בין המומחים מטעם הצדדים נסבה בשתי סוגיות: האחת - בעניין אבחנת מצבו הרפואי של הנאשם; והשנייה - בשאלה, האם השתכללו בעניינו של הנאשם התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק, בזיקה לאחריות מופחתת.

בין המומחים נתגלעה מחלוקת בשאלה, האם הנאשם סובל מהפרעת אישיות סכיזואפקטיבית (Schizoaffective Disorder) - כטענת המומחה מטעם ההגנה, או שמא הוא לא סובל מהפרעה כזאת - כגרסת המומחה מטעם המאשימה. כרקע לדין בחוות הדעת של המומחים, יצוין כי הפרעה סכיזואפקטיבית, היא הפרעה נפשית המאופיינת בשילוב שבין תסמינים של הפרעת מצב רוח קשה (כגון: חד-קוטביות - מאניה או דיכאון, או דו-קוטביות) עם לפחות שני תסמינים עיקריים של סכיזופרניה (כגון: הזיות ומחשבות שווא). על-פי האבחנות ב-5-

מספר תנאים: האחד - כי במהלך תקופת המחלה קיימת אפידוזה דיכאונית מג'ורית או מאנית, יחד עם סימפטומים מקבוצה A של סכיזופרניה; השני - כי במהלך תקופה זו, במשך כשבועיים לפחות תהיינה תופעות של דלזיות או הלוצינציות ללא הפרעות מצב-רוח; השלישי - כי במהלך התקופה נתגלו סימפטומים של מצב-רוח שנמשכים חלק ניכר מתקופת המחלה הפעילה כולה; והרביעי - שלילת שימוש בסמים או מצב רפואי אחר.

לאחר סקירת תולדות המחלה, אפנה לסקירת חוות הדעת של המומחים מטעם הצדדים במחלוקת בשאלת האבחנה בעניינו של הנאשם ובסוגיית האחריות המופחתת.

חוות-הדעת של ד"ר ראסם כנאענה, המומחה מטעם ההגנה

16. המומחה מטעם ההגנה, ד"ר ראסם כנאענה, בדק את הנאשם במסגרת מעצרו ביום 24.12.15, וחוות-דעתו נסמכה על התיעוד הרפואי שלהלן (כמפורט בחוות-דעתו): דו"חות של הרופא המטפל ד"ר מוסטפא מוג'אהד, רישומי מעקב פסיכיאטרי בקופת חולים כללית, תעודות מחדר מיון פסיכיאטרי, העתק תיקו הרפואי של הנאשם בבית-החולים כפר-שאול, וכן תוכן חקירתו של הנאשם ביום 17.4.15. יוער, כי המומחה לא עיין בכל אמרותיו של הנאשם בחקירה, ואף לא התייחס בחוות-דעתו לממצאי הכרעת-הדין אודות גרסאותיו של הנאשם בעניין ביצוע הפיגוע.

17. ד"ר כנאענה הפנה את בית-המשפט בחוות-דעתו ובעדותו למסמכים הרפואיים השונים. הוא הפנה למסמכים שערך ד"ר מוסטפא מוג'אהד, מיום 21.4.15, מהם עולה כי הנאשם החל בטיפול פסיכיאטרי אצלו בחודש יולי 2005, בצורה לא עקבית, ואובחן כסובל מהפרעה דיכאונית עמוקה וחרדה; ובחודש דצמבר 2014 קיבל הנאשם מד"ר מוג'אהד תרופות נוגדות פסיכוזא וחרדה (Seroquel, Depalept, Xanagis). כן הפנה ד"ר כנאענה לרישומי מעקב פסיכיאטרי של קופת-חולים כללית, שמהם עלה תיעוד החל משנת 2005 בעניין הפרעה חרדתית-דיכאונית, עם טיפול תרופתי באמצעות תרופות נוגדות דיכאון והרגעה (מודל ואמפריל). בנוסף הפנה לתיעוד מהמרפאה לבריאות הנפש ע"ש ויניק, מיום 16.5.11, שם צוינו הפרעה דיכאונית והפרעת אישיות, בכך שכחודש ימים לפני כן ביצע הנאשם ניסיון אובדני ואושפז בבית-החולים "כפר שאול". ברישום מיום 16.4.08 הועלו תלונות על חוסר שינה ואי-שקט, וצוין כי הנאשם נמצא בטיפול פסיכיאטרי פרטי אצל ד"ר מוג'אהד. עוד הפנה המומחה לדו"ח אשפוז של המחלקה הפנימית של בית-החולים "הדסה", מיום 18.5.11, שבו צוין כי הנאשם מטופל על-ידי תרופה נוגדת פסיכוזא (ריספרדל), ואושפז עקב ניסיון התאבדות; וכן למסמכי מיון פסיכיאטרי של בית-החולים "הדסה" מיום 22.5.11, שבהם נאמר כי ברקע קיימת אבחנה של הפרעה דו-קוטבית, אם כי הודגש, כי אין דיווח על מצבים מאניים, אלא על מצבים דיכאוניים בלבד, וכי אין עדות לפסיכוזא בעת הבדיקה. בנוסף ציין המומחה, כי בגיליון קבלה מיום 1.4.13 מבית החולים כפר שאול, בעקבות ניסיון ההתאבדות מחודש מארס 2013 שבעקבותיו אושפז הנאשם בבית-החולים הדסה, צוין, בין-השאר, כי הנאשם שולל מחשבות שווא של רדיפה או גדלות, למרות שציין כי לפני הניסיון האובדני היו לו מחשבות שווא. עוד ציין ד"ר כנאענה, כי בסיכום האשפוז בבית-החולים "כפר שאול" (אשפוז מיום 1.4.13 ועד ליום 13.5.13), צוינה האבחנה של הפרעה סכיזואפקטיבית; וכי בדו"ח של הפסיכיאטר ד"ר י' שוורצמן מיום 10.11.13 צוין, באנמנזה, כי הנאשם מוכר למערכת הפסיכיאטרית מאשפוז בבית-החולים "כפר שאול" במשך חודש וחצי, וממעקב אצל ד"ר מוג'אהד כשמונה שנים "בעקבות אפיזודות דיכאוניות ומצבים מאניפורמיים פסיכוטיים והתנהגות חסרת שיפוט במצבו", וכי הלה אושפז בבית-

החולים כפר שאול עקב ניסיון אובדני, ומטופל בסירקוויל, דיפלפט וקלונק. הפנייתו האחרונה של ד"ר כנאענה הייתה לתעודת חדר המיון של בית-החולים "איתנים", מיום 17.4.15, בגין פיגוע הדריסה הנדון. הוא הפנה לרישום האנמנזה של תעודת חדר המיון, לפיה בשנת 2013, בעת שהנאשם אושפז במחלקה לטיפול נמרץ בבית-החולים "הדסה" לאחר ניסיון אובדני, עלה חשד בדבר חשיבה דלזינלית, וכי בעקבות זאת אושפז בבית-החולים "כפר שאול" במחלקה סגורה, ועלתה אבחנה מבדלת בין הפרעה סכיזואפקטיבית לבין הפרעת אישיות.

18. כאמור, הנאשם נבדק על-ידי ד"ר כנאענה, ביום 24.12.15. ד"ר כנאענה ציין בחוות-דעתו, כי בעת הבדיקה לא הייתה עדות לאי-שקט, או להפרעות בארגון החשיבה; ולא היו סימנים למחשבות שווא ולפסיכוזה. המומחה העריך, כי הדבר נובע מקבלת טיפול תרופתי בצורה סדירה ועקבית במסגרת בית-הסוהר, הכולל תרופות נוגדות פסיכוזה וחרדה לייצוב מצבי רוח. במהלך הבדיקה עלו תכנים בדבר התקופות שבהן הייתה החמרה במצבו הנפשי של הנאשם, ובכללם - אי-קליטת המתרחש בסביבה, "ראיית דברים מוזרים", הזיות, ותחושה בדבר "כוח עליון חיצוני" שמשתלט על הנאשם. בהתייחסו לתקופת ביצוע הפיגוע, תיאר הנאשם בשיחתו עם ד"ר כנאענה תחושות של מתח שהיו לו בשבוע שקדם לאירוע, בצינו: "הייתי מאוד בלחץ". בעת הבדיקה לא מצא המומחה הפרעות בארגון החשיבה. בהתייחסותו לאירוע עצמו ציין הנאשם באוזני המומחה: "עמדתי ברמזור אדום, לא זוכר מה היה ואיך עשיתי התאונה...", לא זוכר מה היה...". הוא שלל בתוקף כל כוונה מוקדמת לביצוע הדריסה, על-רקע לאומני, או על-רקע אחר. לדבריו, הגרסאות האחרות שמסר בחקירה באו בעקבות לחץ וקשיים לעמוד בחקירה. הוא אף העלה במהלך הבדיקה הפסיכיאטרית גרסה שונה ונוספת, לפיה חשש שנהג אוטובוס רצה לפגוע בו. הנאשם שלל הזיות שמיעה בעת העבירה או בעת הבדיקה. המומחה ציין, בהקשר זה, כי העלאת תכנים, כאמור, כולל שלילת סימנים פסיכויטיים פעילים בעת הבדיקה, איננה משקפת הצגת מצב האופיינית לסיטואציות של סימולציה ומגמתיות.

19. בפרק הדין בחוות-דעתו הפנה ד"ר כנאענה פעם נוספת לרישומים הפסיכיאטריים של בית-החולים "הדסה" מחודש מאי 2011 ולאשפוזים בעקבות ניסיון ההתאבדות בחודש מארס 2013. חלק מרכזי בפרק הדין והמסקנות התייחס לנסיבות ביצוע פיגוע הדריסה; זאת בזיקה לחקירתו של הנאשם במשטרה מיום 17.4.15 ולגרסה שמסר הנאשם בשיחתו עם המומחה. בהתייחסו לתוכן חקירת הנאשם מיום 17.4.15, ציין ד"ר כנאענה, כי מתוכן דברי הנאשם בחקירה, לא עלו פרטים המצביעים על תכנון מוקדם או מחשבות מוקדמות לביצוע פגיעה. ד"ר כנאענה ציין, כי "בחלק מהתכנים" שעלו בחקירת הנאשם במשטרה מיום 17.4.15, אוזכר מניע של "נקמה בצורה פתאומית", בעת שהנאשם "נכנס ללחץ נפשי בהיותו במחסום"; וכי בחלק אחר מהתכנים שאוזכרו בחקירה "עולה הערכה לחוסר בהירות לגבי מצב העירנות אצלו בעת העבירה..."; ובהקשר זה הפנה המומחה לדברי הנאשם בחקירה (בעמ' 16 ו-19) - "לא ראיתי שום דבר, במה נכנסתי, איך נכנסתי ופגעתי בהם", "לא ראיתי שום דבר, לא הייתי מפוקס". אקדים ואציין, כי הציטוט האמור היה חלקי, וכי בהכרעת-הדין, נקבעו ממצאים אחרים על התכנון המוקדם ועל המניע, והכל - על-פי גרסאותיו המפורטות של הנאשם בחקירותיו. בנוסף הפנה המומחה מטעם ההגנה, בפרק הדין שבחוות-דעתו, לעובדה שבבדיקתו של הנאשם ביום 16.4.15 במיון הפסיכיאטרי של בית-החולים "איתנים", צוינה האבחנה של הפרעה מסוג סכיזואפקטיבית; וכי בבדיקה תואר הנאשם כחשדני עם מחשבות שווא של רדיפה, תוך העלאת אפשרות שהנאשם במצב פסיכוטי. הוא ציין, כי אמנם בהמשך באה הסתייגות על-ידי הרופאים המטפלים מאותה קביעה; אך הביע הערכתו, כי אין לשלול שאותה הסתייגות של הרופאים הושפעה מהידיעה שמדובר בפיגוע טרור ולא בתאונת-דרכים. בנוסף הפנה ד"ר כנאענה לגרסאות השונות אודות הפיגוע, אשר העלה הנאשם בבדיקתו בחדר המיון ביום 17.4.16, כמו למשל - כי היה מעורב בתאונת-דרכים; כי חשב שאדם שמנהל נגדו משפט רוצה להרגו, ולכן סובב את

הרכב לכיוון המדרכה; וכי שמע קולות של מלאכים כאשר היה במסגד. בהקשר זה העיר ד"ר כנאענה, כי ככל שהתיאור בדבר הזיות שמיעה היה על-רקע מגמתי, סביר להניח שהנאשם היה מצהיר שהקולות פקדו אותו גם בעת האירוע. בהמשך ציין המומחה, כי העובדה שהנאשם למד לימודי הנדסה ושימש כמודד מקרקעין, אך בשנים האחרונות לא עבד במקצועו אלא בעבודות ניקיון - משקפת נסיגה אישיותית ותפקודית אשר אופיינית לאנשים שסובלים ממחלת נפש, וכי הדבר לא קיבל התייחסות בשיקול הדעת האבחנתי בעניינו של הנאשם במהלך אשפוזיו הקודמים. יוער, כי ההנחה של המומחה, לפיה הנאשם סיים את לימודיו כהנדסאי, לא הייתה מבוססת, שכן, כפי שצוין במהלך האשפוז בבית-החולים "כפר שאול", לא סיים הנאשם את חובות הלימודים בתחום האמור.

20. ד"ר כנאענה הגיע בחוות-דעתו בכתב לכלל מסקנה, לפיה הנאשם סובל מהפרעה סכיזואפקטיבית, עם רקע של הפרעת אישיות גבולית, לא יציבה רגשית, עם משברים פסיכויטיים קצרים במצבי דחק, ונסיגות דיכאוניות, כמו-גם ניסיונות התאבדות, זאת תוך אימפולסיביות "כמעט בלתי נשלטת" במצבי דחק. הוא העריך, על-יסוד הנתונים בדבר הרקע הנפשי של הנאשם, ובפרט לאור סיכום המחלה של בית-החולים "איתנים" לאחר האירוע, כי בעת ביצוע העבירות היה הנאשם במצב פסיכויטי חריף. בצד זאת הדגיש המומחה, כי הנאשם אחראי למעשיו, אך מתקיימים בעניינו התנאים בדבר האחריות המופחתת (לפי סעיף 300א לחוק) בציינו - "לא מדובר במי שלא היה אחראי למעשיו בעת העבירה, אלא מדובר במי שמצבו הנפשי בעת ביצוע העבירה הגביל באופן ניכר את יכולתו להבין את מעשיו או לשלוט בהם, למרות שידע את הפסול שבמעשיו".

21. בעדותו בבית-המשפט שב וחזר ד"ר כנאענה על הערכותיו ומסקנותיו, הנלמדות, לשיטתו, מהתיעוד הפסיכיאטרי אודות הנאשם, וחלק על חוות-דעתו הנוגדת של המומחה מטעם המאשימה, ד"ר ויצמן. כפי שכבר צוין, בחקירה הנגדית נתחוויר, כי ד"ר כנאענה ביסס את חוות-דעתו, בכל הנוגע לגרסאות הנאשם, רק על אמרה אחת של הנאשם בחקירותיו במשטרה, החקירה מיום 17.4.15, ולא על כלל אמרותיו, וממילא לא התייחס לקביעות בית-המשפט בהכרעת-הדין, אודות גרסאותיו של הנאשם. כאשר נשאל המומחה, על-בסיס מה הגיע למסקנתו, בדבר מצבו של הנאשם ביום האירוע, ציין כי לנאשם היו מספר גרסאות סותרות, ובכללן הגרסה בדבר מחשבות שווא הנוגעות לנהג אוטובוס שסטה לעברו; וכי בשיחתו ציין הנאשם שלא יכול היה לשלוט על מעשיו, ולא ידע "מה קרה איתו". הוא הבהיר, כי אינו קובע שהנאשם אינו אחראי למעשיו, אך הדגיש כי הוא "משוכנע" בדבר היעדר "תכנון כוונה לביצוע פגיעה או פיגוע" (עמ' 278-279 לפרוטוקול). כאשר נתבקש המומחה על-ידי בית-המשפט, להתייחס לקביעת הכרעת-הדין, לפיה הנאשם העיד כי ביצע את הפיגוע במעשה מכון ומתוכנן, העיר המומחה כי אם הדבר אכן נעשה מתוך תכנון ומתוך רצון, אזי לא חלה, גם לשיטתו, על הנאשם האחריות המופחתת (עמ' 306-307 לפרוטוקול). כאמור, ד"ר כנאענה ביסס את מסקנתו, בין-השאר, על התרשמותו של רופא מתמחה בבדיקתו הראשונה של הנאשם בחדר המיון בבית-החולים "איתנים" (למחרת האירוע), בדבר מצבו הסוער של הנאשם והחדש שהוא מצוי במצב פסיכויטי. המומחה יצא מההנחה, לפיה הנאשם לא היה בבדיקה הראשונה במצב פסיכויטי, אך לדידו היה מקום ליתן משקל להתרשמות המתמחה, לפיה היה במצב נפשי "סוער". כאשר הובהר למומחה, כי בהכרעת-הדין נקבע, על-יסוד אמרותיו של הנאשם עצמו בחקירה, כי הלה עשה "הצגה" בבית-החולים, "כדי שיחשבו שהוא משוגע" (כלשון הנאשם) - הגיב המומחה, כי אם אכן הנאשם "עשה הצגה", כאמור, אזי הטיעון שהעלה בעניין המצב בעת האשפוז, למעשה כבר אינו רלבנטי (עמ' 321-322). כשנדרש להבהיר, כיצד מתיישבת חוות-דעתו, אודות דחף אימפולסיבי שגרם לנאשם לבצע את הדריסה, עם התיאור העובדתי שנקבע בהכרעת-הדין, אודות ההתלבטות שהייתה לנאשם לפני האירוע, עת עצר את רכבו בצד הדרך ושקל אם לבצע פיגוע, אם לאו, השיב המומחה כי לשיטתו, לאחר שהנאשם המשיך בנסיעה הוא

כבר לא יכול היה להתנגד לאותו דחף (עמ' 323). בסיום עדותו עמד המומחה על סברתו, לפיה הנאשם סובל מהפרעה סכיזואפקטיבית. בהקשר זה ציין, כי הנאשם חווה משברים דיכאוניים חוזרים על עצמם לאורך שנים; קיבל טיפול נפשי ואנטי-פסיכוטי, אם כי לא באופן עקבי, לאחר שנרשמה לגביו אבחנה בעבר של הפרעה סכיזואפקטיבית; עבר שני ניסיונות התאבדות שבעקבותיהם אושפז; קיבל טיפול אנטי-דיכאוני לייצוב מצבי רוח לאורך שנים רבות; תועדו לגביו אף מחשבות שווא; וניכרו לגביו קשיים בתפקוד תעסוקתי וחברתי, אשר התדרדרו בשנים האחרונות. הוא עמד על דעתו בדבר ההתדרדרות בתפקודו הכללי והמקצועי של הנאשם בשנים האחרונות, למרות שהוצג לו, כי בשנה האחרונה הנאשם התחתן, שכר דירה ועזב את בית הוריו, למד שיעורי דת במסגד, ואף שימש כנהג הסעות, גם ביום האירוע עצמו. לשיטתו של ד"ר כנאענה, יש לראות את הנאשם כמי שסובל מהפרעה נפשית עמוקה שגרמה לו הגבלה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש, להבין את הפסול שבמעשהו ולהימנע ממעשיו, וחלים בעניינו התנאים בעניין האחריות המופחתת שנקבעו בסעיף 300א לחוק.

חוות דעתו של המומחה מטעם המאשימה, ד"ר טל ויצמן

22. כאמור, המומחה שהעיד מטעם המאשימה, ד"ר טל ויצמן, עבד בתקופה הרלבנטית כפסיכיאטר בחדר המיון במחלקה הסגורה בבית החולים "איתנים", ואף בדק שם את הנאשם בסמוך לאירוע, ביום 17.4.15. כיום משמש ד"ר ויצמן כמנהל שירותי בריאות הנפש במחוז השפלה ב"מכבי שירותי בריאות". כפי שצוין בסקירת תולדות מחלתו של הנאשם, הסתמך ד"ר ויצמן בחוות-דעתו על כל התיעוד הפסיכיאטרי בעניינו של הנאשם; ובנוסף, בשונה מד"ר כנאענה, עיין בכל המסמכים הרלבנטיים מתיק בית-המשפט: כתב-האישום, הכרעת-הדין, עדות הנאשם בבית-המשפט; תמלילי חקירתו של הנאשם במשטרה; ותיעוד חקירותיו של הנאשם בשב"כ.

23. בחוות-דעתו סקר ד"ר ויצמן את תולדות המחלה של הנאשם, כפי שהובאו בהרחבה לעיל, ואחזור בתמצית על הדברים שצוינו על-ידו. מגיל 27 סבל הנאשם מהפרעות במצב-רוח וקיבל טיפול תרופתי נוגד דיכאון וחרדה. על-אף זאת - עבד, התחתן ולמד לימודי דת כשנה וחצי. במהלך כשמונה שנים, בין הגילים 27-35 ביצע הנאשם שני ניסיונות אובדניים בבליעת כדורים; והניסיון האחרון, בשנת 2013, הביא גם להמשך אֶשפוז וטיפול בבית-החולים הפסיכיאטרי "כפר שאול". במכתבים רפואיים שקדמו לאֶשפוז, המובאים כנראה מאותו מקור, מצוינים מצבים מאניפורמיים פסיכוטיים והתנהגות חסרת שיפוט ללא פירוט של מצבים אלו או של התכנים הפסיכוטיים. במהלך האֶשפוז בבית-החולים "הדסה", בעקבות ניסיון ההתאבדות, העלה הפסיכיאטר סברה של קיום מחשבות שווא, אולם בה-בעת גם סייג מחשבה זו והעלה אפשרות לפיה מדובר בהשפעה זמנית של חומרי הרדמה ונוגדי כאב. לסברתו של ד"ר ויצמן, סייג זה לחשיבה הדלוזיונאלית סביר מאוד בהתחשב במשך הקצר של המחשבות, ובהבנה המהירה שהושגה אצל הנאשם, כי אלו אינן מחשבות מעוגנות במציאות. כתוצאה מבדיקה זו והניסיון האובדני החמור, הועבר הנאשם לאֶשפוז במחלקה פסיכיאטרית בבית-החולים "כפר שאול". במכתב סיכום טיפול של ד"ר מוג'אהד מצוינות אפיזודות דיכאוניות ללא תיעוד של מצבים פסיכוטיים, ומצוינת אף הפרעת אישיות והיסטוריה משפחתית פסיכיאטרית של שניים מהאחים (סכיזופרניה ודיכאון), ומכך הסיק הרופא המטפל כי הנאשם "מראה דיכאון פסיכזה". למרות הניסיון האובדני החמור הועבר הנאשם לאחר זמן קצר, יומיים וחצי, למחלקה פתוחה, משנקבע על-ידי הרופאים שאין סיכון אובדני, והלה קיבל טיפול תרופתי להרגעה ולייצוב מצב-הרוח, ובכלל זה בכדור סרוקוול במינון 300 מ"ג. ד"ר ויצמן הבהיר, כי כדור זה משמש להרגעה ולייצוב מצבי רוח במינונים עד 400 מ"ג, וכי מעל מינון זה משמש הכדור להרגעת מצבים מאניים או פסיכוטיים. עוד ציין ד"ר ויצמן, כי לצורך קבלת אישור טיפול בסרוקוול בקופת-החולים, יש לרשום אבחנה מסוג סכיזופרניה או הפרעה מסוג סכיזואפקטיבית; וכי האבחנה של הפרעה סכיזואפקטיבית נרשמה כאבחנה מبدלת

במהלך האשפוז והושארה גם בעת השחרור, אגב צירוף הפניה לקופת-חולים בבקשה לקבלת אישור לטיפול תרופתי בסרוקוול. כן ציין ד"ר ויצמן, כי גם במכתב למוסד לביטוח לאומי, לצורך הכרה בקצבת נכות, יש לציין אבחנה ראשית; וזו להערכתו הסיבה להשאר האבחנה המבדלת, של הפרעה סכיזואפקטיבית, גם במכתב לביטוח הלאומי. ד"ר ויצמן הוסיף והדגיש, כי מהתיעוד הרפואי עולה, כי הן לפני האשפוז, הן במהלך האשפוז והן לאחר האשפוז בבית-החולים "כפר שאול", לא התמיד הנאשם בטיפול התרופתי שהומלץ לו ונמנע ממעקב סדיר. בכל הנוגע לבדיקת הנאשם יום ויומיים לאחר הפיגוע, ציין ד"ר ויצמן בחוות דעתו, כי ניתן לקבוע, מעבר לכל ספק, שהסבריו של הנאשם לאירוע "אינם הסברים פסיכויטיים והוא אינו עונה על קריטריונים המגדירים הפרעה בבוחן המציאות". הוא הדגיש, כי מסקנה זו הייתה משותפת לכל חמשת הרופאים שבדקו אותו, ובכללם הוא עצמו, ואף מוצאת תימוכין בגרסאות שהעלה הנאשם בחקירותיו במשטרה.

24. ד"ר ויצמן הפנה בחוות דעתו בכתב לאי-דיוקים הקיימים, לשיטתו, בחוות-דעתו של ד"ר כנאענה, הן בעניין הרקע הרפואי והן בדבר האבחנות שהיו במהלך השנים. בהקשר זה ציין, כי ההסתמכות של ד"ר כנאענה אודות תפקודו הירוד של הנאשם, בין-השאר, בשל העובדה שלא עבד כמודד מקרקעין, לא הייתה מבוססת, שכן הלה לא סיים את חובות לימודיו בתחום זה; כי לא היה מקום לבסס מסקנות על מחשבות שווא שצוינו בגיליון הקבלה לבית-החולים "כפר-שאול" ביום 1.4.13, שכן הנאשם אמנם טען שסבל ממחשבות שווא, אך אלו חלפו כבר בהגעתו לחדר המיון, וככל שהיו - היו הן זמניות ולפרק זמן קצר, ולא ניתן לבסס עליהן אבחנה סכיזואפקטיבית; כי הציטוט ממכתבו של ד"ר שורצמן ממרפאת שיח' ג'ראח, בדבר "מצבים מאניפורמיים פסיכויטיים והתנהגות חסרת שיפוט במצבו..." לא נתמך בתיעוד תומך כלשהו; כי תוכן גרסאותיו של הנאשם בחקירה, אשר לחלקים מהם הפנה ד"ר כנאענה בחוות-דעתו, אינו מעיד כלל על מחלת נפש; כי עדותו של הנאשם בבית-המשפט (שאליה לא התייחס ד"ר כנאענה בחוות-דעתו) אינה תומכת אף היא במצב פסיכויטי או במחלה נפשית כלשהי; כי ההתרשמות של הרופא המתמחה בבדיקה הראשונה בבית-החולים "איתנים", לא הייתה אבחנתית, במיוחד לאור הבחינה החוזרת, למחרת, בפאנל רופאים פסיכיאטריים מומחים; כי התייחסות ד"ר כנאענה לדברי הנאשם באותה בדיקה, אינה רלבנטית כתומכת במצב פסיכויטי, היות שהנאשם עצמו הודה כי המציא פרטים כדי להתאשפז; כי בבדיקתו של ד"ר כנאענה עצמו לא נמצאו עדויות למצב פסיכויטי, דיכאוני או מאניפורמי, כאשר ד"ר כנאענה ייחס זאת לטיפול התרופתי, שעה שלסברתו של ד"ר ויצמן לא ניתן לייחס השגת רמיסיה ממצב פסיכויטי או מאניפורמי לטיפול בסרוקוול במינון 300 מ"ג, אפילו בשילוב של תרופות הרגעה נוספות; וכי לא היה מקום לייחס משמעות לדברי הנאשם בדבר שמיעת קולות, שכן במהלך חקירתו התברר, כי הנאשם שיקר לרופאים הבודקים בדבר שמיעת קולות של מלאכים, מה-גם שבבדיקה צוטטו אמנם דבריו בעניין זה, אך לא ניתן להם משקל קליני מאחר שנחשבו כלא אותנטיים ולא אמתיים. לפיכך, גרס ד"ר ויצמן, כי האבחנה של ד"ר כנאענה - לפיה הנאשם סובל מהפרעה סכיזואפקטיבית עם רקע של הפרעת אישיות לא יציבה רגשית, עם משברים פסיכויטיים קצרים ומצבי דחק - אינה מבוססת, ואינה נתמכת במהלך חייו של הנאשם ובתיעוד הרפואי הקליני אודותיו. בהקשר זה ציין ד"ר ויצמן, כי הסבירות להפרעה סכיזואפקטיבית אצל הנאשם, אינה גבוהה, וכי למעשה ניתן להפריכה, זאת כאשר המצב הפסיכויטי הקצר היחיד שתואר, קרי - בעת הניסיון האובדני בחודש מארס 2013, היה קצר וחולף, נבע מבליעת כדורים וביניהם אמפטמינים בכמות גדולה, ולא כתוצאה מקיומה של הפרעה סכיזואפקטיבית או הפרעת אישיות לא יציבה. אלו עיקר השגותיו של ד"ר ויצמן על קביעותיו ומסקנותיו של ד"ר כנאענה.

25. מכאן למסקנותיו של ד"ר ויצמן בחוות-דעתו בעניין אבחון מצבו הרפואי של הנאשם. ד"ר ויצמן קבע, כי לא ניתן להתייחס לאבחנה של הפרעה סכיזואפקטיבית, אשר הועלתה כאבחנה מבדלת על-ידי רופאי בית החולים כפר שאול,

כאל אבחנה שרירה וקיימת ממהלך ארוך שנים. לדבריו, הפרעה סכיזואפקטיבית הנה הפרעה המבוססת על שני יסודות. היסוד האחד - הפרעה במצב הרוח; ובעניינו של הנאשם יש תיעוד בדבר הפרעה דיכאונית וניסיונות אובדניים, המיוחסים למצב רוח דיכאוני. היסוד השני - הפרעה פסיכוטית - עניינו הפרעה בבוחן המציאות המבוססת על מחשבות שווא לאורך זמן. לשיטתו של ד"ר ויצמן, רכיב זה לא הוכח בסבירות גבוהה, בכל התיעוד הרפואי המגוון של הנאשם. קיים אמנם תיעוד של התנהגות תוקפנית, כמו למשל: מצבי רוח דיכאוניים על-רקע חילוקי דעות של הנאשם עם אביו בנושא כספי, הסתגרות, תפקוד נמוך לפרקים וכן שני ניסיונות אובדניים. ואולם, כל אלו אינם מספיקים, לשיטתו של ד"ר ויצמן, לקביעת אבחנה של הפרעה סכיזואפקטיבית. להערכתו של המומחה, הסבירות הגבוהה יותר, היא שהנאשם סבל מהפרעה דיכאונית עם מרכיבים אישיותיים, הפרעת אישיות מצבר A (הפרעת אישיות פרנואידי), שמשמעה חשדנות רבה כלפי אנשים; אך לא מדובר במצב פסיכוטי, אלא באישיות בעלת התנהגות חשדנית. מסקנה זו סבירה יותר, להערכתו, על-יסוד התלונות על מצב רוח ירוד, מחשבות יחס וחשדנות כלפי אנשים שעוקבים אחריו, והיעלמות המחשבות הללו תוך זמן קצר מאוד - שעות עד יומיים, כפי שמתועד באשפוז משנת 2013. הסבר נוסף למסקנה זו, לשיטתו של ד"ר ויצמן, נעוץ בעובדה כי בדמו של הנאשם נמצאה רמה גבוהה של אמפטמינים - חומר המעורר מצב פסיכוטי קצר, שמאפייניו הם מחשבות יחס ורדיפה, וכי מצב פסיכוטי זה הנו זמני וחולף בתוך מספר שעות עד ימים. לדבריו, אין בכך תמיכה להפרעה סכיזואפקטיבית, אלא להפך - יש בדבר משום הסבר מדוע חלפו מחשבות השווא בבדיקתו של הפסיכיאטר עוד בבית-החולים "הדסה". ד"ר ויצמן נתן משקל למצבו הנפשי של הנאשם בסמוך לאירוע, אז נבדק, כאמור, בדיקה ממושכת ומקיפה, על-ידי פאנל של רופאים מומחים, לרבות הוא עצמו; ובהקשר זה הדגיש, כי באותה העת לא נמצא הנאשם במצב נפשי מעורער, ובוודאי שלא הייתה פגיעה משמעותית ביכולתו להבין את מעשיו או לשלוט בהם.

26. בהתייחסו לשאלת האחריות המופחתת, על-פי סעיף 300(א) לחוק העונשין, ציין ד"ר ויצמן, כי הנאשם לא סבל מ"הפרעה נפשית חמורה", כמשמעה בנייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה הישראלי, שאזכר לעיל; קרי - הפרעה נפשית קשה, במשמעות של פגיעה משמעותית ברוב תפקודי הנפש, ההתנהגות והתפקוד. לדבריו, מכלל התיעוד אודות הנאשם, ובפרט מאשפוזו בשנת 2013 בבית-החולים "כפר שאול" (אשפוזו היחיד הקודם של הנאשם בבית-חולים פסיכיאטרי), לא עולה, כי הנאשם סבל מ"הפרעה נפשית חמורה", זאת, בין-השאר, לאור התפקוד התקין של הנאשם במהלך האשפוז ללא כל ליקוי תפקודי, השתתפותו בפעילות במחלקה ללא כל עדות לפגיעה בבוחן המציאות, סירובו להמשיך בטיפול בתרופות שהפריעו לו, מינון התרופות שקיבל, וכן אי-הגעתו לאשפוז נוסף במשך כשנתיים מאז האשפוז הראשון ועד לביצוע העבירה. בכל הנוגע לתקופה שלאחר האשפוז, הדגיש ד"ר ויצמן, כי לא ניכר ליקוי תפקודי אצל הנאשם, אשר בחר היכן הוא רוצה להמשיך בטיפול ובמעקב; כי הנאשם התחתן וביקש לבנות בית מכספי משפחתו, והיה מודע למעשיו תוך תכנון ושיקול דעת; כי הוא קיבל טיפול תרופתי חלקי, על-פי החלטתו; וכי גם הטיפול התרופתי שקיבל, לרבות מינון התרופות שצוינו בחוות-הדעת (קלונקס 2 מ"ג, סרוקוול 50 מ"ג, טריל), מעיד על שימוש בתרופות לצורך הרגעה בלבד, ולא על טיפול הנועד לאזן מצבים מאניפורמיים, פסיכוטיים או דיכאוניים. בהקשר זה הדגיש ד"ר ויצמן, כי הואיל והנאשם לא נטל טיפול תרופתי משמעותי למניעת אפיזודות חוזרות, ומאחר ולא הגיע לאשפוז נוסף בשנתיים שחלפו לאשפוזו הקודם עד למועד ביצוע הפיגוע, יש להסיק כי הפרעתו הנפשית אינה חמורה דייה, כדי לענות על דרישת החוק בעניין הענישה המופחתת. על-כן חיווה ד"ר ויצמן דעתו, כי הן בתקופה שקדמה לביצוע העבירה, הן במועד ביצוע העבירה והן לאחריה - אין לראות בנאשם אדם הסובל מהפרעה נפשית חמורה. בכל הנוגע לשאלת הגבלת יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש, להבין את אשר הוא עושה או להימנע מעשיית המעשה - ציין ד"ר ויצמן, כי מבדיקתו את הנאשם בסמוך לאירוע, נתחוויר שלא מדובר בבוחן מציאות לקוי, ולא נמצאה הפרעה שפגמה בשיפוט אצל הנאשם. הוא העיר, כי המלצת המומחים הבודקים, ובכללם הוא עצמו, כללה אך

ורק הוראות בדבר השגחה מפני מעשים אובדניים, ולא הומלץ בבדיקה על צורך במתן טיפול תרופתי. לכך הוסיף, כי גם בחקירותיו של הנאשם במשטרה עלה, כי גרסאותיו היו קוהרנטיות. לפיכך, הגיע ד"ר ויצמן לכלל מסקנה, כי בעניינו של הנאשם אין מדובר בהגבלת יכולת להבין את אשר עשה או להימנע ממעשיו. על-יסוד האמור, סבר ד"ר ויצמן, כי לא חלים בעניינו של הנאשם התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק בעניין ענישה מופחתת.

27. בעדותו בבית-המשפט נחקר ד"ר ויצמן על-ידי הסנגור על חוות-דעתו. הוא שב והדגיש, פעם נוספת, כי אמנם הרופא המתמחה, שאינו מומחה, התרשם בבדיקה למחרת הפיגוע, שהנאשם סובל מפסיכوزה, אולם הבדיקה המקיפה שנערכה על-ידי ד"ר ויצמן וצוות המומחים למחרת היום שללה מסקנה זו; מה-גם, שהנאשם לא קיבל תרופות אנטי-פסיכוטיות ביממה שחלפה מאז בדיקתו הראשונה. בהידרשו לאבחנה המבדלת שנרשמה בתיק הרפואי, בעניין האשפוז בשנת 2013 בבית-החולים "כפר שאול", חזר וציין המומחה, כי בכל הרישומים בתיק הרפואי של בית-החולים - הן של צוות הרופאים, הן של הצוות הסיעודי והן של הצוות הפסיכולוגי המטפל - לא נמצא רישום על תכנים פסיכוטיים בכל מהלך האשפוז, ומכאן שאין בסיס לאבחנה של הפרעה סכיזואפקטיבית, אשר נרשמה רק כאבחנה מבדלת. ד"ר ויצמן העיר, כי אבחנת ההפרעה, אינה קלה - "יש הרבה בלבול בין מצבים דיכאוניים אחרי פסיכוזות לבין מצבים דיכאוניים שמכילים פסיכוזות; בין הפרעה בי-פולארית, לבין הפרעה סכיזואפקטיבית. זה באמת משהו שמחייב איזה שהיא בחינה לאורך זמן ומעקב צמוד אחר המטופל, כדי להיות ברור ובטוח באבחנה" (עמ' 345). ואולם, הוא הדגיש והבהיר, כי הפרעה סכיזואפקטיבית היא הפרעה הכוללת מרכיבים שונים על ציר זמן ממושך, שיש בה גם תסמינים פסיכוטיים, ללא קשר לדיכאון או למאניה, וכי אצל הנאשם לא אותרו תסמינים כאלו.

דיון והכרעה - האבחנה בעניינו של הנאשם ושאלת האחריות המופחתת

28. כאמור בסקירת הרקע המשפטי לעיל, הנטל להוכחת התנאים שנקבעו בסעיף 300א(א) לחוק מוטל על הנאשם, ומדובר בנטל של מאזן הסתברויות ולא ניתן להסתפק בהותרת ספק סביר. אקדים ואציין, כי הנאשם לא הרים נטל זה - הן להוכחת התנאי לפיו הוא לוקה ב"הפרעה נפשית חמורה"; הן להוכחת התנאי לפיו יכולתו להימנע מביצוע הרצח הגבלה "במידה ניכרת"; וממילא - הן להוכחת התנאי בדבר הקשר הסיבתי בין ההפרעה הנפשית הנטענת לבין ההגבלה הניכרת ביכולת להימנע מהרצח. מסקנה זו, בדבר אי-הרמת הנטל האמור, חלה בין אם לוקה הנאשם בהפרעה סכיזואפקטיבית, ובין אם לאו; ועל-כן, המחלוקת שבין המומחים, לעניין עצם האבחנה, למעשה אינה נדרשת לצורך שאלת האחריות המופחתת. עם זאת, למעלה מן הנדרש, אתיחס תחילה למחלוקת בשאלת האבחנה.

29. בכל הנוגע לאבחנה הרפואית-פסיכיאטרית אודות הנאשם, הרי שהצדדים חלוקים ביניהם בעניין האבחנה. כאמור, המומחה מטעם ההגנה, ד"ר כנאענה, טוען שהנאשם סובל מהפרעה סכיזואפקטיבית, עם רקע של הפרעת אישיות גבולית, ומשברים פסיכוטיים קצרים במצבי דחק ונסיגות דיכאוניות. מנגד, המומחה מטעם המאשימה, ד"ר ויצמן, גורס כי הנאשם סובל מהפרעה דיכאונית עם מרכיבים אישיותיים, מסוג של הפרעת אישיות פרנואידי, אך לא מדובר במצבים פסיכוטיים. אין חולק, כי את האבחנה יש להוכיח בחוות דעת של מומחה, המבוססת על תיעוד רפואי אותנטי ובדיקות פסיכיאטריות, והכל - על-פי התבחינים הפסיכיאטריים המוכרים; ואין די בהפניה לאבחנות שנרשמו בעניינו של הנאשם בעבר ברישומים רפואיים אלו או אחרים.

לאחר בחינת חוות הדעת והעדויות של שני המומחים, ובהתייחס לתשתית הרפואית והראייתית שעמדה ביסוד

חוות הדעת, הגעתי לכלל מסקנה כי לא עלה בידי ההגנה להוכיח, כי הנאשם סובל מהפרעה סכיזואפקטיבית, ובעניין זה מקובלת עליי חוות דעתו של ד"ר ויצמן, ממכלול טעמיה שבוארו בהרחבה לעיל, על-פניו של ד"ר כנאענה. אמנם, בעת קבלתו של הנאשם לאשפוז בבית-החולים "כפר שאול", לאחר הניסיון האבדני בשנת 2013, נרשמה אבחנה מבדלת של הפרעה סכיזואפקטיבית, אשר נותרה גם עם השחרור. ואולם, אבחנה זו לא הוכחה על-ידי ההגנה בנטל המוטל עליה. נהפוך הוא - ממכלול הנתונים העולים ממהלך חייו של הנאשם ומהתיעוד הקליני אודותיו, כמבואר בחוות הדעת של ד"ר ויצמן, סביר שהנאשם אינו לוקה בהפרעה זו. כפי שציין ד"ר ויצמן, הפרעה סכיזואפקטיבית הנה הפרעה המבוססת על שני יסודות: האחד - הפרעה במצב הרוח; והשני - הפרעה פסיכוטית, קרי הפרעה בבוחן המציאות המבוססת על מחשבות שווא לאורך זמן. בענייננו, הוכח קיומו של היסוד הראשון, שכן קיים תיעוד בדבר הפרעה דיכאונית וניסיונות אובדניים, המיוחסים למצב רוח דכאוני. ואולם, היסוד השני, של הפרעה בבוחן המציאות המבוססת על מחשבות שווא, לא הוכח. כפי שציין ד"ר ויצמן, בתיעוד הרפואי שקדם לאשפוז משנת 2013, אמנם צוינו מצבים מאניפורמיים פסיכוטיים והתנהגות חסרת שיפוט, ללא כל פירוט של המצבים או של התכנים הפסיכוטיים; זאת במובחן מתיעוד על התנהגות תוקפנית, הסתגרות, תפקוד נמוך לפרקים, מצבי רוח דיכאוניים ושני ניסיונות אבדניים. דיווח על חשד למצב פסיכוטי היה רק בעת אשפוזו של הנאשם בשנת 2013 בעקבות הניסיון האבדני. כפי שציין ד"ר ויצמן, מעיון בתיעוד הרפואי, הן במהלך האשפוז והן לאחר מכן, לא תוארו מצבים פסיכוטיים ותכנים פסיכוטיים, למעט מחשבות שווא לפרק זמן קצר מאוד בעת הגעתו של הנאשם לאשפוז, שחלפו זמן קצר לאחר מכן עוד בהיותו בחדר המיון, ואשר קיימת סבירות גבוהה כי נבעו מהכדורים שבלע הנאשם בניסיון האבדני (שכללו אמפטמינים בכמות גדולה) ו/או מחומרי ההרדמה ונוגדי הכאב. בכל מהלך האשפוז הממושך היו רק אפיזודות דיכאוניות, ללא מצבים פסיכוטיים כלשהם, כאשר הנאשם היה במחלקה פתוחה וקיבל תרופות להרגעה ולייצוב מצב הרוח, ושלא במינון המשמש להרגעת מצבים מאניים או פסיכוטיים - כמפורט בחוות דעתו של ד"ר ויצמן. ניכר, כפי שהבהיר ד"ר ויצמן, כי האבחנה המבדלת, שצוינה בפתח האשפוז, ונותרה גם בסוף האשפוז, נועדה לאפשר לנאשם לקבל מקופת-חולים את אחת מהתרופות (סרוקוול). מצבים פסיכוטיים לא נצפו ולא תועדו גם במשך השנתיים שחלפו מעת שחרורו של הנאשם מהאשפוז בבית-החולים "כפר שאול"; כאשר הן בעת האשפוז, ובפרט לאחר מכן, לא התמיד הנאשם בטיפול התרופתי שהומלץ לו ונמנע ממעקב רפואי סדיר. בתקופה זו אף נישא, עזב את בית הוריו, למד לימודי דת כשנה וחצי, שכר דירה יחד עם רעייתו ועבד בעבודות שונות, וביניהן כנהג הסעות (בכלל זה גם ביום הפיגוע); מבלי שנתקבלו דיווחים על מצבים פסיכוטיים או הפרעה בבוחן המציאות. גם בבדיקתו בחדר המיון הפסיכיאטרי בבית החולים "איתנים", יום ויומיים לאחר האירוע, לא נמצאו תסמינים פסיכוטיים כלשהם. כפי שהעיד ד"ר ויצמן, אשר בדק את הנאשם ביום 17.4.15, יחד עם מומחים נוספים, לא היו בבדיקתו של הנאשם סימנים פסיכוטיים או סימנים להפרעה בבוחן המציאות. ניסיונו של מומחה ההגנה להסתמך על הערכת רופא חדר המיון, לפיה בבדיקתו את הנאשם מיום 16.4.15 היה הנאשם "נסער" ועלה חשד בדבר הפרעה בבוחן המציאות, אינה יכולה להועיל לנאשם, שכן כפי שנקבע בהכרעת-הדין, אישר הנאשם בחקירתו כי בבדיקה זו עשה "הצגות", וניסה להציג עצמו כ"משוגע"; מה-גם שהבדיקה נעשתה על-ידי רופא מתמחה, שאינו מומחה, ולא הייתה אמורה להיות אבחנתית. לכך יש להוסיף, כי גרסאותיו של הנאשם בחקירות המשטרה והשב"כ - שבהן מסר הודאות מפורטות בדבר ביצוע הדריסה כמעשה מתוכנן ומכוון - מאששות אף הן את מסקנתו של ד"ר ויצמן, לפיה בסמוך לאירוע לא נצפו מצב פסיכוטי או פגיעה בבוחן המציאות. יתירה מכך, גרסאותיו של הנאשם בחקירה במשטרה ובשב"כ, טופחות על-פני גרסת המומחה מטעם ההגנה, שהסתמך, בין-השאר, על דבריו של הנאשם בשיחתו עמו, לפיהם אינו זוכר פרטים מהאירוע - גרסה שהעלה הנאשם גם בעדותו, ונדחתה בהכרעת-הדין כגרסה כוזבת. על-כן, מקובלת עליי מסקנתו של ד"ר ויצמן, כי האבחנה לפיה סובל הנאשם מהפרעה סכיזואפקטיבית, עם משברים פסיכוטיים במצבי דחק, אינה מבוססת ולא נתמכת במהלך חייו של הנאשם ובתיעוד הקליני אודותיו; וכי קיימת סבירות גבוהה יותר שהנאשם סובל מהפרעה דיכאונית עם מרכיבים אישיותיים מצבר A - הפרעת אישיות פרנואידי, ולא ממצב

30. מכאן לשאלה, האם חלים בעניינו של הנאשם התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק, בדבר האחריות המופחתת.

כפי שכבר צוין בסקירת הרקע המשפט לעיל, על הנאשם המבקש להחיל לגביו את האחריות המופחתת לפי סעיף 300א לחוק, להוכיח קיומם של שלושה יסודות: הראשון - כי הוא לוקה בהפרעה נפשית חמורה, זאת במובחן ממחלת נפש כנדרש בסעיף 34ח לחוק; השני - כי יכולתו להימנע מביצוע הרצח הגבלה במידה ניכרת; והשלישי - קיומו של קשר סיבתי בין ההפרעה הנפשית לבין ההגבלה הניכרת ביכולת להימנע מהרצח.

בכל הנוגע להפרעה הנפשית החמורה, נפסק, כאמור, כי אין לראות בהפרעת אישיות כשלעצמה, כ"הפרעה נפשית חמורה" כמשמעה בסעיף 300א לחוק; כי "ברגיל נדרשת הפרעה שיש בה מרכיב פסיכואנליטי או קרבה למצב פסיכואנליטי, לרבות פגיעה בולטת בתפקוד"; כי החשיבות אינה בסיווג ההפרעה, אלא בשאלה "עד כמה המחלה או ההפרעה פוגעת ומשפיעה על האדם קוגניטיבית ורצונית" (ע"פ 6344/12 בעניין בוגוסלבסקי, לעיל); וכי ההפרעה הנפשית החמורה, דורשת קיומו של מצב רפואי-פסיכיאטרי, "החסר אך במעט" מפגיעתה של מחלת נפש המקימה פטור מאחריות פלילית לפי סעיף 34ח לחוק העונשין (ע"פ 3617/13 טייטל נ' מדינת ישראל (28.6.16) בפסקה 64). כפי שנקבע בנייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל (אשר התייחסו אליו הן הפסיקה (לעיל) והן ד"ר ויצמן בחוות-דעתו), הפרעה נפשית חמורה, היא הפרעה המתבטאת "לאורך שנים", ו-"בהתקיים התנאים הבאים: טיפול פסיכיאטרי מתמשך, נטילת תרופות...; אשפוזים פסיכיאטריים; הפרעה משמעותית בתפקודים מקצועיים/חברתיים/משפחתיים; כישלונות בביצוע מטלות חשובות...".

בעניינו של הנאשם, לא הרימה ההגנה הנטל להוכיח, במאזן הסתברויות, את התנאי הראשון האמור של הפרעה נפשית חמורה. ראשית, כפי שנקבע לעיל, לא הוכח שהנאשם סבל מהפרעה בעלת רכיב פסיכואנליטי, מעבר להפרעת אישיות; ודי בכך כדי למנוע את החלת סעיף 300א לחוק בעניינו. שנית, גם אם סבל הנאשם מהפרעה סכיזופרנית, והדבר כאמור לא הוכח, הרי שאף לא הוכח מכלל התייעוד אודותיו, כי הלה סבל מהפרעה בולטת בתפקוד, אשר יש בה כדי להשפיע עליו - קוגניטיבית ורצונית, כאמור בתנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק. כפי שנקבע לעיל בדיון בעניין האבחנה הפסיכיאטרית, הנאשם לא קיבל טיפול פסיכיאטרי מתמשך לאורך שנים. הוא אושפז בבית-חולים כללי פעם אחת (בשנת 2011), ובבית-חולים פסיכיאטרי למשך כחודש וחצי (בשנת 2013) עקב שני ניסיונות אבדניים על רקע דכאוני. במהלך אשפוזו הפסיכיאטרי (אשפוזו הפסיכיאטרי היחיד עובר לביצוע הפיגוע), לרבות במסגרת "טיפול יום", תפקד הנאשם באורח תקין, ללא כל ליקוי תפקודי - כעולה מחוות-דעתו של ד"ר ויצמן ומהתייעוד בתיק הרפואי. כפי שכבר צוין, לאחר מכן, במשך כשנתיים, לא הגיע הנאשם לאשפוז נוסף, בחר היכן להמשיך בטיפול ובמעקב, וקיבל טיפול תרופתי חלקי, על-פי החלטתו, אשר כמסבר על-ידי ד"ר ויצמן - מעיד על שימוש בתרופות לצורך הרגעה בלבד ולא לשם איזון בין מצבים מאניפורמיים, פסיכואנליטיים או דיכאוניים. לכך יש להוסיף (את שכבר צוין לעיל בעניין האבחנה הפסיכיאטרית), את הנתונים הבאים, הנוגעים לתפקודו החברתי והתעסוקתי בתקופה שקדמה לאירוע. הנאשם למד לתואר הנדסאי, אך משלא השלים את חובות לימודיו, לא עסק במקצועו אלא בעבודות אחרות. כאמור, הוא התחתן, עזב את בית הוריו ושכר עם אשתו דירה בכפר ענאתא ועבד כנהג הסעות של

תלמידים. גם תפקודו של הנאשם ביום האירוע אינו מצביע על כך כי סבל מהפרעה נפשית חמורה. באותו היום הסייע הנאשם ברכבו את אביו ואחיו לדיון בבית-המשפט ברמאללה והחזירם לבתיהם. בערב אסף את הוריו מביתם בירושלים, אירח אותם והחזירם לביתם. הנתונים מלמדים על אדם המתפקד, ואינם הולמים טענה, בדבר מי שלוקה בהפרעה נפשית חמורה, שיש בה משום הפרעה בולטת בתפקוד, עם השפעות קוגניטיביות ורצוניות. לכך יש להוסיף את התנהגותו של הנאשם לאחר האירוע, הן בבדיקותיו הרפואיות והן בחקירותיו. כפי שנקבע לעיל, בעת שהנאשם נבדק על-ידי ד"ר ויצמן יומיים לאחר האירוע, בוחן המציאות שלו נמצא תקין לחלוטין; ובבדיקה שנערכה לו יום קודם לכן, על ידי רופא מתמחה, יצר במכוון מניפולציה, בדבר הזיות ושיפוט מציאות לקוי; דבר המעיד על תובנה מלאה, ואף על תחכום ומניפולטיביות. על האמור יש להוסיף - כי על-פי הכרעת-הדין, מסר הנאשם הודאות מפורטות בשב"כ ובמשטרה אודות ביצוע פיגוע הדריסה כמעשה מתוכנן ומכוון, ובעדותו בבית-המשפט בדה גרסת כזב, לפיה אינו זוכר את האירוע ואמרותיו במשטרה נועדו לרצות את חוקריו. משכך, לא הוכיחה ההגנה, כלל ועיקר, את התנאי הראשון בסעיף 300א לחוק, לפיו לוקה הנאשם בהפרעה נפשית חמורה; ונהפוך הוא - הוכח, כי הלה אינו לוקה בהפרעה כזו.

משנקבע, כי לא חל התנאי הראשון שבסעיף 300א לחוק, ממילא אין עוד צורך לדון בשאלת קיומו של התנאי השני, הדין בשאלת הגבלת יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש, להבין את אשר הוא עושה או להימנע מעשיית המעשה. מכל מקום, כפי שכבר צוין, בבדיקת את הנאשם יומיים לאחר הפיגוע, קבע ד"ר ויצמן, בבדיקה יחד עם פאנל של רופאים מומחים נוספים, כי אין מדובר בבוחן מציאות לקוי של הנאשם, וכי לא נמצאה כל הפרעה שפגמה ביכולת השיפוט שלו. כפי שצוין, המלצת המומחים הבודקים, ובכללם ד"ר ויצמן, כללה אך ורק הוראות בדבר השגחה מפני מעשים אובדניים, ולא הומלץ על צורך במתן טיפול תרופתי. התרשמות זו של ד"ר ויצמן, משיפוט מציאות תקין של הנאשם, הלמה לשיטתו של המומחה גם את הודאותיו של הנאשם בחקירות השב"כ והמשטרה בתכנון הפיגוע ובהוצאתו לפועל. בנסיבות האמורות שבהן נמצא הנאשם עם בוחן מציאות תקין, ומסר הודאות מפורטות בעניין תכנון הפיגוע וביצועו, לא הוכיחה ההגנה, כלל ועיקר, הגבלת יכולתו של הנאשם להבין את אשר עשה או להימנע ממעשיו. נהפוך הוא: ניכר מהראיות, כי הנאשם - לא סבל מהפרעה נפשית חמורה, וכי לא הוגבלה יכולתו במידה ניכרת להבין את אשר הוא עושה או להימנע מעשיית המעשה.

על-יסוד האמור, לא חלים בעניינו של הנאשם התנאים שנקבעו בסעיף 300א לחוק, בעניין ענישה מופחתת; והעונש בגין עבירת הרצח שביצע הוא עונש החובה של מאסר עולם.

גזירת הדין

מבוא

31. משנדחתה טענת הסניגוריה, בדבר החלת סעיף 300א לחוק, קמה חובה לגזור על הנאשם את העונש המנדטורי של מאסר עולם, בגין עבירת הרצח. בהמשך יש לקבוע את מתחם הענישה ההולם ואת העונש המתאים בגין העבירה של ניסיון לרצח, ולבסוף ליתן הוראה בסוגיית הצטברות או חפיפת עונש המאסר בשל עבירת ניסיון הרצח לעונש מאסר העולם בגין עבירת הרצח, וכן בשאלת פיצוי נפגעי העבירה - למשפחת המנוח ולנפגעת ש'.

המנוח יוחאי שרקי ז"ל

32. לבית-המשפט הוגש תסקיר אודות המנוח ובני משפחתו, ובמהלך הטיעונים לעונש אף העיד האב השכול. המנוח, שלום יוחאי שרקי ז"ל, יליד 1989, היה בן 26 במועד שבו קופדו חייו בפיגוע הדריסה הרצחני. כאמור, יחד עמו בפיגוע הטרור נפצעה קשה חברתו, ש'. מהתסקיר עולה, כי המנוח הוא הבן השני במשפחה המונה זוג הורים ושבעה ילדים. המנוח למד בישיבה תיכונית בבית-אל, ולאחר מכן התגייס לצה"ל, במסגרת ישיבת הסדר, ושירת כלוחם בספינה בחיל הים. לאחר שחרורו מהצבא חזר לבית הוריו, שם התגורר טרם מותו. המנוח עסק בהדרכה חינוכית ובהדרכת טיולים, זאת במקביל ללימודיו לתואר אקדמאי במכללת "הרצוג" - לימודי ארץ ישראל ותעודת הוראה. אמו תיארה אותו כדמות מרכזית ומשמעותית במשפחה, לבבי, חם, בעל חוש הומור, אהוב על הסובבים אותו ומוערך. אביו תיאר אותו, בשיחתו עם עורכת תסקיר נפגעי העבירה, כ"דמות מאירה, אש פורצת", אצילי באורחותיו, קשוב אל האחר אשר שאף תמיד לפעול למען האחרים ולתרום לזולת ולחברה. כעולה מן התסקיר, חייו הצעירים - מלאי העשייה ורוויי החינויות - נקטפו באבם בפיגוע הרצחני. חיי בני המשפחה, הגרעינית והמורחבת, השתנו באחת ואינם כפי שהיו בעבר. בצד זאת, מגייסת המשפחה כוחות רבים להתמודדות עם האובדן והאבל העמוק, תוך מציאת איזון - בהתמודדות מכאיבה ומורכבת - שבין חווית האובדן הקשה לבין המשכיות החיים. בתסקיר תוארה בהרחבה התמודדותה של המשפחה - ההורים והאחים עם האסון הכבד, הטראומה, הכאב והאובדן; זאת בשני מסלולים: הנצחת המנוח, הבן והאח האהוב, בדרכים שונות, תוך שילוב המשכיות הקשר עמו, זאת בצד השקעה במשימות השוטפות בחיי השגרה, תוך בחירה בהמשכיות חיים. מחמת צנעת הפרט לא יפורטו הדברים מעבר לאמור.

33. בפרשת הטיעונים לעונש אף נשמעה עדותו של אביו של המנוח, שהוא רב מוכר ואיש ציבור. האב, שדיבר בשם המשפחה, הדגיש כי בסמוך לאחר פיגוע הטרור הרצחני, שבו קופדו חיי בנו, ואשר במהלכו נפצעה חברתו של הבן, נפתח גל פיגועי הטרור הפוקד את המדינה בכלל, ואת ירושלים בפרט, עד עצם היום הזה. הוא ביקש להדגיש, כי בנו המנוח "מהווה אנטי-תיזה למפגע. הוא היה אדם שכל כולו הטבה ורצה להיטיב עם זולתו. כל מפגש שלו עם אדם אחר היה מתוך מחשבה, מה אני יכול להיטיב עמו". לדבריו, בנו המנוח הותיר בכתביו כרזה: "אני בוחר לחיות מתוך שמחה", וזו היוותה עבור המשפחה מעין צוואה משמעותית של אהבת החיים. כן הדגיש האב את תחושת התהום הפעורה שתלווה כל אחד מבני המשפחה עד יומו האחרון, וכן את הפגיעה שנגרמה לחברתו של המנוח, ואת השבר בחייה. הוא ביקש, כי יוטל על הנאשם העונש המרבי בהתאם לחוק.

התסקיר אודות הנפגעת ש'

34. לבית-המשפט הוגש תסקיר אודות נפגעת העבירה ש', שכאמור נפצעה קשה במהלך פיגוע הטרור. ש', הנה בת 24 ובעת האירוע הייתה חברתו של המנוח. על-פי התיעוד הרפואי, נפצעה ש' באורח קשה על-ידי הנאשם בפיגוע הדריסה. היא איבדה את הכרתה, פונתה לבית-החולים ואושפזה במחלקה לטיפול נמרץ כשהיא מורדמת ומונשמת לפרק זמן משמעותי יחסית של כעשרה ימים. על-פי התיעוד הרפואי נגרמו לה, בין-השאר, שברים בגולגולת, בעמוד השדרה ובגפיים; פגיעות בתעלת השמע ובריאות; וכן חתכים מרובים. היא הייתה מאושפזת בבית-חולים כחודש וחצי, עד לתחילת חודש יוני; ובמשך כחצי שנה נוספת המשיכה בטיפול שיקומי כוללני, רב-תחומי, במחלקת אשפוז יום. היא עברה, ועדיין עוברת, תהליך שיקום פיסי, נפשי ורגשי מורכב; וניכר כי הליך זה אמור להימשך זמן ממושך. בתסקיר פורטו בהרחבה נסיבות חייה של ש', הפגיעות הקשות - הפיסיות והנפשיות - שהוסבו לה, והתמודדותה בהליך טיפולי ושיקומי מורכב וממושך, הן בשל הפגיעות הפיזיות, והן בשל משבר של שכול ואבל - על-רקע אובדן של חבר באירוע טראומתי. מהתסקיר ניכר, כי ש' "נאבקת" כדי לשוב למסלול חייה, בניסיון לחוש שליטה מחודשת ולעבד את האובדן והטראומה הקשים שחווהה. מחמת צנעת הפרט לא יפורטו הדברים, מעבר לאמור. לאור תמונת הפגיעות והנזקים

שהוצגה בעניינה של ש', המליצו עורכי תסקיר נפגעת העבירה, כי בצד רכיבי הענישה יוטל על הנאשם פיצוי כספי משמעותי, שבו תעשה ש' שימוש, לשם שיקומה בכל דרך שתבחר.

תמצית טיעוני הצדדים לעניין העונש

35. ב"כ המאשימה עתרה להטלת העונש המנדטורי של מאסר עולם בגין עבירת הרצח, וכן לעונש של 20 שנות מאסר בגין העבירה של ניסיון לרצח; זאת בצד חיוב הנאשם לפצות את משפחת המנוח ואת נפגעת העבירה ש'. בכל הנוגע לעבירה של ניסיון הרצח, טענה ב"כ המאשימה, כי לאור נסיבות ביצוע העבירה, הפגיעות הקשות במתלוננת ומדיניות הענישה הנוהגת בעבירות אלו, על-רקע של פיגועי טרור, מתחם הענישה ההולם מתקרב לעונש המרבי שנקצב בצדה של העבירה, קרי - 20 שנות מאסר. היא ביקשה להטיל על הנאשם בגין העבירה של ניסיון לרצח עונש של 20 שנות מאסר, אך סברה כי ניתן להורות על הצטברות 15 שנים ממאסר זה, למאסר העולם בגין עבירת הרצח, אגב חפיפה חלקית של חמש שנים (עמ' 366). אקדים ואעיר כבר עתה, כי לא מצאתי כל בסיס או הצדקה, להורות בנסיבות העניין על חפיפה של חלק כלשהו מהמאסר בשל עבירת הניסיון לרצח לעונש מאסר העולם בגין עבירת הרצח; ונהפוך הוא - מן הראוי שמלוא תקופת המאסרים תרוצה במצטבר, מטעמים שיובאו בהמשך.

36. ב"כ הנאשם ביקש בטיעונו לעונש, כאמור, להטיל על הנאשם ענישה מופחתת, לפי סעיף 300א לחוק; ובקשתו זו נדחתה, משלא התקיימו בעניינו של הנאשם התנאים המאפשרים ענישה מופחתת בהתאם לסעיף האמור. הוא לא התייחס בטיעונו לשאלת הצטברות הענישה; אך ניתן להניח שהוא מבקש, לחלופין, לחפוף חלק מהמאסר בגין עבירת ניסיון הרצח למאסר העולם בשל הרצח, זאת בשל מצבו הנפשי של הנאשם והעובדה ששתי העבירות בוצעו במעשה אחד.

עונש החובה בגין הרצח ומתחם הענישה והעונש המתאים בגין עבירת ניסיון הרצח

37. כאמור, משנדחתה טענת הנאשם להחלת האחריות המופחתת על עניינו, לפי סעיף 300א לחוק, יש להשית עליו את עונש החובה של מאסר עולם, שנקבע בעבירת הרצח.

בכל הנוגע לעבירת ניסיון הרצח, שעונשה המרבי עומד על עשרים שנות מאסר, יש לקבוע את עונשו של הנאשם בהתאם לעקרונות התווית הענישה שנקבעו בתיקון 113 לחוק העונשין. בהתאם לתיקון האמור, על בית-המשפט לקבוע תחילה את מתחם העונש ההולם. המתחם נקבע בהתאם לעקרון ההלימה, וביישומו מביא בית-המשפט במניין שיקוליו את הערך החברתי שנפגע בביצוע העבירה, את מדיניות הענישה הנוהגת במקרים דומים ואת הנסיבות הקשורות בביצוע העבירה. בהמשך, על בית-המשפט לגזור את העונש המתאים לנאשם בתוך מתחם הענישה ההולם, תוך התייחסות לנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה, זאת אגב אפשרות לסטות מהמתחם בנסיבות חריגות שצוינו בחוק.

לעבירת ניסיון הרצח, שבה הורשע הנאשם, על-רקע נסיבות ביצועה, חומרה מופלגת, זאת לנוכח מהותה, נסיבות ביצועה ותוצאותיה. כאמור, הנאשם החליט לבצע פיגוע טרור בדרך של דריסת יהודים, רק בשל היותם יהודים,

מתוך כוונה לגרום למוותם; והוציא תכניתו הזדונית אל הפועל עת הסיט את רכבו, אגב האצתו, לעבר המנוח וש' שניצבו על המדרכה ופגע בהם. לדאבון לב, כוונת קטילת החיים מומשה לגבי המנוח, שנפגע אנושות ונפטר מפצעיו; ולמרבה המזל, כוונה זדונית זו לא צלחה לגבי הנפגעת - שאף את חייה ביקש הנאשם לקטול, אם כי הפגיעה בה במהלך הדריסה הסבה פגיעות קשות וחמורות שצוינו לעיל. בקביעת מתחם הענישה בגין העבירה של ניסיון לרצח, יש ליתן ביטוי הולם לערך של שלמות הגוף וקדושת החיים של כלל הציבור - אזרחים וגורמי אכיפת החוק - שהנאשם ומפגעים אחרים מבקשים לחלל בפיגועי טרור רצחניים, כמו "פיגועי דריסה", כמו בענייננו, או פיגועים באמצעים אחרים. נסיבות ביצוע העבירות חמורות, על-רקע ביצוען מתוך מניע אידיאולוגי-לאומני, המשקף תפיסת עולם מעוותת, המקדשת רצח לשמו, והמפארת את הרוצח. לכך יש להוסיף, את העובדה שבמעשה אחד של דריסה מכוונת ואכזרית, קטל הנאשם את חייו של המנוח, ואף ניסה לרצוח את הנפגעת ואגב כך גרם לה פגיעות חמורות וקשות. לנוכח מהות העבירה של הניסיון לרצח אגב ביצוע פיגוע טרור של דריסה, נסיבות ביצועה ותוצאותיה, יש להחמיר בדינו של הנאשם ולגזור עליו בגין עבירה זו, בנפרד מהעבירה של מאסר עולם בגין הרצח, מאסר ממושך - זאת משיקולים של גמול והוקעת המעשים, מטעמים של הגנה על ביטחון הציבור, וכן מתכלית של הרתעה ממשית אפקטיבית - אישית וכללית. יצוין, כי מדיניות הענישה הנוהגת, בגין עבירת ניסיון לרצח במהלך פיגועי טרור, ובין-השאר בפסיקה שניתנה על ידינו לאחרונה, כוללת עונשי מאסר בפועל ממושכים הנעים בין 16 לבין 18 שנות מאסר, זאת בנסיבות של הודאה, והסדרי טיעון שהצדדים הגיעו אליהם, בין-השאר, על-רקע קשיים ראייתיים (תפ"ח 57312-05-16 מדינת ישראל נ' מוחמד בדר (30.11.16)); תפ"ח 63622-10-15 מדינת ישראל נ' סובחי אבו חליפה (21.11.16); תפ"ח 36026-12-15 מדינת ישראל נ' מקדאד אלחיה (9.11.16); ותפ"ח 33478-01-16 מדינת ישראל נ' סעיד קומבוז (26.10.16)). לנוכח נסיבות העבירה של ניסיון לרצח, לאור הפגיעה הקשה בנפגעת ש', וכן על-רקע מדיניות הענישה הנוהגת בעבירות ניסיון לרצח במהלך פיגועי טרור - נע מתחם הענישה ההולם בין 18 שנים לבין העונש המרבי של 20 שנים שנקצב בצדה של העבירה. בענייננו, כאמור, לא עומדת לנאשם נסיבה מקילה של הודאה, במובחן משורת גזרי-הדין האמורים, שכן הלה הורשע בסופו של יום לאחר שמיעת ראיות, והעבירה של ניסיון רצח נתלוותה לעבירת רצח. לפיכך, ראוי והולם שעונשו של הנאשם בגין עבירת ניסיון הרצח שביצע כלפי ש' יעמוד על 20 שנות מאסר בפועל.

סוגיית הצטברות עונשי המאסר

38. מכאן לשאלה, האם יש מקום להורות על הצטברות המאסר בגין עבירת ניסיון הרצח למאסר העולם בגין עבירת הרצח.

שאלת הצטברות עונשים בגין עבירות של המתה - בין אם עסקינן בעבירות רצח ובין אם מדובר בעבירות המתה אחרות - זכתה להתייחסות נרחבת בפסיקה, עוד בטרם תיקון 113 לחוק העונשין שהסדיר את עקרונות הבניית הענישה, ובין-השאר הרחבנו הדיון בסוגיה זו בתפ"ח 19668-11-15 בלאל אבו גאנם נ' מדינת ישראל (13.6.16), ונחזור להלן על עיקרי הדברים.

39. סעיף 186 לחוק סדר הדין הפלילי מורה, כי "בית משפט רשאי להרשיע נאשם בשל כל אחת מן העבירות שאשמתו בהן נתגלתה מן העובדות שהובאו לפניו, אך לא יענישנו יותר מפעם אחת בשל אותו מעשה".

ההלכה פסוקה היא, כי את המונח "אותו מעשה", כמשמעו בסעיף 186 לחוק הנ"ל, אין לפרש אך כמעשה הפיזי של ביצוע העבירה, אלא כ"מושג נורמטיבי" שייבחן "על-פי מכלול שיקולים ונסיבות הסובבים את האירוע" (ע"פ 9804/02 שר נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(4) 461, בעמ' 467-469 (2004)). השיקולים בנייתוחו של כל אירוע ואירוע נבחנים בשלושה מבחני-עזר: הראשון - הצורני-העובדתי, הבוחן האם מדובר בפעולות נפרדות העוקבות זו-את-זו למרות ביצוען ברצף; השני - המהותי-המוסרי, הבוחן את האינטרס של קרבן העבירה, את חשיבות הערך החברתי הנפגע, את ריבוי הנפגעים ושיקולים מוסריים וערכיים; והשלישי - ההרתעתי, הנגזר מהמבחן השני, הבוחן את מידת הפגיעה בהרתעת הכלל, אם בגין ריבוי העבירות יושת עונש זהה לזה המוטל בעטייה של עבירה אחת (ראו: ע"פ 9804/02 בעניין שר, לעיל; ע"פ 6841/01 ביטון נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(6) 794, 799 (2002); ע"פ 1742/91 פופר נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(5) 302, 289 (1997); וע"פ 6141/01 ג'אברין נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(1) 653 (2004)).

40. בשורה של פסקי-דין נקבע, כי כאשר מדובר בעבירות שהסבו מספר קרבנות בנפש, יכריע המבחן המוסרי-מהותי. מבחן זה מצדיק, ככלל, הטלת עונשים מצטברים, זאת על-מנת ליתן ביטוי הולם לערך היסוד של קדושת-החיים, להוקיע את עומק הזוועה שבקטילת חייהם של רבים ולבטא מדיניות הרתעה ראויה.

ביישמו את המבחן המוסרי-מהותי, פסק בית-המשפט העליון כי בעבירות המכוונות לפגוע בחיי רבים, בין אם ריבוי הקרבנות נבע מרצף של מעשי פגיעה נפרדים ורצופים, ובין אם קטל הרבים נגרם ממעשה פיזי אחד, "פירוש המושג 'אותו מעשה' ייסוב לא אך את העושה אלא - ואולי אף בראש ובראשונה את הנפגע" (ע"פ 9804/02 בעניין שר, לעיל, בפסקה 23 לפסק-הדין).

41. על יישומו של המבחן המוסרי-מהותי עמד כב' הנשיא שמגר עוד בפסק-הדין בע"פ 399/89 מדינת ישראל נ' זלום, פ"ד מו(2) 187 (1992), בהצדיקו הטלת מאסר מצטבר על מפגע שקטל חייהם של שני קרבנות: "גזירת עונשי מאסר חופפים על מספר מעשי רצח - אף אם מדובר בכאלה שבוצעו ברצף אחד - יש בה מכללא משום מזעור של הזוועה שבגרם המוות הזדוני והמכוון של שורה של אנשים... האמונה שלנו בקדושת חיי אדם חייבת למצוא ביטויה גם בענישה של עבריין ובהדגשת משמעותו של כל קיפוח של חיי אדם בעניינו. מקובלת עלי, על כן, ההשקפה כי לא רק שיש לגזור עונש נפרד על כל עבירה, אלא כי מעשי פגיעה נפרדים בחיי אדם צריכים גם למצוא ביטויים בעונשים המצטברים זה לזה" (עמ' 192). יוער, כי את הרציונל האמור, של המבחן המוסרי-מהותי, לא הגביל כב' הנשיא שמגר אך לעבירות רצח או המתה זדונית, ולשיטתו אפשרית הצטברות ענישה, בנסיבות מיוחדות שיצדיקו זאת, אף אם מדובר בריבוי מקרי מוות כתוצאה מרשלנות (לעיל, עמ' 191).

42. על החלת המבחן המוסרי-מהותי, בשילוב עם המבחן ההרתעתי, עמדה כב' השופטת דורנר בע"פ 1742/91 בפרשת פופר (לעיל) בהתייחסה לריבוי עבירות רצח: " ... כאשר מדובר במעשי אלימות, קיים לכל אחד מן הנפגעים אינטרס עצמאי לשלמות גופו. הפגיעה בשלמות גופו של אחד אינה מהווה פגיעה בשלמות גופו של אחר. גם אם מבחינה "טכנית" מדובר ברצף אחד של מעשים שגרם לקורבנות מספר, יש להתייחס לכך כאל מעשי פגיעה נפרדים. מסקנה זאת היא הכרחית גם מנקודת מבט מוסרית, המכירה בקדושת חיי של אדם כערך-יסוד. ערך חיי האדם וסלידתנו העמוקה ממעשים הפוגעים בו חייבים למצוא ביטוי מפורש ונפרד גם במסגרת גזירת העונש, הן לעניין מספר העונשים שיש לגזור על הנאשם והן לעניין הצטברותם. אף כי מעשה רצח של אדם בודד הוא כשלעצמו מעשה נפשע וחמור מאין

כמותו, גזירה של אותו עונש על מי שרצח אדם אחד ועל מי שרצח רבים עלולה להתפרש כהחלשה של משמעות ערך חיי האדם, ואף עלולה לפגוע במידת ההרתעה. שכן, מה יעצור רוצח מלהרבות את קורבנותיו אם בגין הקורבנות הנוספים הוא לא יהיה צפוי לכל תוספת עונש?" (בעמ' 303).

43. הלכה זו אף נשנתה על-ידי כב' השופט חשין בפסק-הדין בע"פ 9804/02 בעניין שר (לעיל), שבו הוטלו שלושה מאסרי עולם במצטבר, על מי שהורשע ברצח של שלושה אנשים במעשה אחד של הצתה: "לכל אדם ואדם זכות משלו לחיים ולשלמות הגוף, והמקפח חיים או הפוגע בגופו של אדם בניגוד לדין מתחייב במעשיו וצפוי לעונש. כך הוא בפגיעה באדם אחד. ואילו במקום בו פוגע פלוני בניגוד לדין באנשים אחדים ... חייב הוא פלוני בפלילים וצפוי הוא לעונש בגין כל אחת ואחת מן הפגיעות. באירוע מעין-זה עומדת לו לביהמ"ש סמכותו לצבור עונשים זה-אל-זה ..." (עמ' 476). בהקשר זה הוסיף בית-המשפט: "אדם שהשליך רימון רסס אל בין קבוצת אנשים במטרה לרצוח את הרבים ועלה בידו כך לקפח חיים של אנשים עוד ועוד, הנאמר עליו כי ב"אותו מעשה" רצח את הקורבנות, וכנדרש מכך ייגזר עליו עונש כמו קיפח חיו של אדם אחד? אם זה לכאורה פירוש החוק ראוי לנו שנתחיל לחשוב מבראשית על מוסר ועל צדק, על יחיד ועל חברה, על חוק ועל סדר, על פירוש חוק ועל הבנת החיים" (עמ' 478).

44. הלכה זו נטועה ומושרשת היטב בפסיקת בתי-המשפט, מאז פסק-הדין בע"פ 399/89 בעניין זלום (לעיל) ועד היום (ראו למשל: ע"פ 2544/12 איאד פטאפאה נ' מדינת ישראל(4.8.14) בפסקה 19; וע"פ 1119/11 נאיף אבו סרחאן נ' מדינת ישראל (5.5.15) בפסקה 76).

45. עקרונות הענישה האמורים, בדבר הצטברות עונשים גם אם מדובר בעונשי מאסר עולם, תקפים גם לאחר תיקון 113 לחוק העונשין, אשר התווה את שיקולי הבניית הענישה בפלילים. על-פי התיקון האמור לחוק, במקרה שבו הורשע נאשם בכמה עבירות, על בית-המשפט לקבוע האם הן מהוות אירוע אחד או כמה אירועים נפרדים. אם מדובר באירוע אחד, על בית-המשפט לקבוע מתחם ענישה לאירוע כולו, ולגזור עונש כולל לכל העבירות הקשורות לאותו אירוע. ואולם, ככל שבית-המשפט מוצא, כי בעבירות שבהן הורשע הנאשם מדובר בכמה אירועים, יש לקבוע מתחם ענישה הולם לכל אירוע בנפרד, ולאחר מכן לגזור עונש נפרד לכל אירוע, אגב התייחסות לשאלה האם העונשים ירצו בחופף או במצטבר, או שמא להשית עונש כולל לאירועים כולם (ע"פ 8641/12 מוחמד סעד נ' מדינת ישראל ((5.8.13)).

46. מן הכלל אל הפרט. לעבירות שביצע הנאשם - רצח המנוח והניסיון לרצח של הנפגעת ש' - חומרה מופלגת; זאת לנוכח מהותן, נסיבות ביצוען ותוצאותיהן הטראגיות הקשות. פיגוע הטרור הרצחני שביצע הנאשם, אשר נועד לזרוע מוות בבני אדם חפים מפשע, רק בשל היותם יהודים, הנו מעשה שטני, המוציא את מבצעו מגדר בני אנוש. לדאבון הלב, גבה הפיגוע הנפשע קורבן בנפש, והביא לפציעתה הקשה של הנפגעת, אשר אך בנס לא נסתיימה אף היא בתוצאה קטלנית. קטילת חיו של המנוח בפיגוע הטרור הותירה שכול כבד וחלל עמוק במשפחתו. המעשה הרצחני - האכזרי והנתעב - שביצע הנאשם, מחייב, בנסיבות העניין ונוכח היקף התוצאות הקשות, הטלת מאסרים מצטברים - הן מאסר עולם בגין מעשה הרצח; והן מאסר ממושך של 20 שנים בגין העבירה של ניסיון לרצח, שהוא העונש המרבי בגין עבירת ניסיון לרצח. הצטברות העונש של 20 שנות מאסר בגין ניסיון הרצח, לעונש מאסר העולם בגין הרצח, מתחייבת במקרה הנדון, בראש ובראשונה, כדי ליתן ביטוי ראוי לערך של חיי אדם - בכלל, ובזיקה למנוח שפתיל חיו נגדע, וכן

לנפגעת אשר הנאשם ביקש לקטול את חייה, וגרם לה פגיעות אנושות וחמורות. הענישה המצטברת מתחייבת שבעתיים כאשר מדובר במעשה טרור נפשע, שכל מטרתו הזדונית הייתה להסב קטל של אזרחים תמימים. דווקא בפיגועי טרור, המכים ללא רחם וללא אבחנה בחפים מפשע, שומה על בית-המשפט לגמול למרצחים, כמו לנאשם בענייננו, במאסרים מצטברים על הנפש שנקטפה, ועל הניסיון לקטול חיים שהסב לנפגעת פגיעות גופניות ונפשיות קשות. גישה זו מתחייבת לשם מתן ביטוי ראוי לערך קדושת החיים, והיא הולמת אף את שיקולי הגמול, ההגנה על ביטחון הציבור וההרתעה שבענישה. הגישה אף מתיישבת עם מלחמת החורמה המתחייבת, חסרת הפשרות, בטרור המקומי, כמו-גם בטרור העולמי.

מן הטעמים שצוינו לעיל, מוצדק ואף מתחייב להורות על הצטברות זה לזה, של עונש המאסר של 20 שנים בגין העבירה של ניסיון לרצח, לעונש מאסר העולם בגין עבירת הרצח, למרות שהעבירות בוצעו באירוע אחד ובמעשה אחד. ההוראה על הצטברות עונשי המאסר האמורים נועדה, כאמור, בעיקרה לתכלית ערכית-מוסרית, ובמקרה שלפנינו היא תביא לכליאתו של הנאשם בגין פיגוע הטרור הקטלני הנדון עד אחרית ימיו. בנוסף יחויב הנאשם בתשלום פיצויים - לבני משפחת המנוח ולנפגעת העבירה שנפצעה בפיגוע בסכומים המרביים הקבועים בחוק העונשין.

התוצאה

47. על-יסוד האמור לעיל, יש לגזור את דינו של הנאשם כדלהלן:

- א. למאסר עולם בגין עבירת הרצח.
- ב. לעשרים שנות מאסר בפועל, בגין העבירה של ניסיון לרצח.
- ג. לתשלום פיצויים בסכומים שלהלן: להורי המנוח - 258,000 ₪; ולנפגעת העבירה ש' - 258,000 ₪; שהם הסכומים המרביים שניתן לפסוק לפי חוק העונשין כפיצוי עונשי.

עונש מאסר העולם בגין הרצח, והעונש של 20 שנות מאסר בשל העבירה של ניסיון רצח, יצטברו זה לזה, ומנינם יחל ביום מעצרו של הנאשם - 15.4.15.

הפיצויים ישולמו עד ליום 1.7.17.

יורם נועם, סגן נשיא

השופטת ר' פרידמן-פלדמן:

עמוד 23

אני מסכימה.

**רבקה פרידמן-פלדמן,
שופטת**

השופט מ' בר-עם:

אני מסכים.

משה בר-עם, שופט

הוחלט לגזור את דינו של הנאשם כאמור בפסקה 47 לגזר-הדין של סגן הנשיא י' נועם.

הפרקליטות תודיע למשפחת המנוח ולנפגעת העבירה ש' על פסיקת הפיצויים, ותמסור את הפרטים הנדרשים למזכירות בית-המשפט לצורך גביית הפיצויים.

זכות ערעור לבית-המשפט העליון בתוך 45 יום מהיום.

ניתן היום ג' בשבט התשע"ז, 30.1.17, במעמד ב"כ המאשימה, הסניגורים, הנאשם ומתורגמן בית-המשפט לשפה הערבית.

משה בר-עם, שופט

**רבקה פרידמן-
פלדמן, שופטת**

יורם נועם, סגן נשיא